

İslam Hukuku Açısından Destekten Yoksun Kalma Tazminatı

Yunus ARAZ

Doç. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Assoc. Prof., Eskişehir Osmangazi University Faculty of Theology
Eskişehir/TÜRKİYE
yaraz@ogu.edu.tr | orcid.org/0000-0003-1582-3176

Öz

Bu çalışmada, Türk Borçlar Kanunu'nda “Destekten Yoksun Kalma (DYK) tazminatı” olarak isimlendirilen tazminat türünün İslam hukuku çerçevesinde değerlendirmesi yapılmıştır. Destekten yoksun kalma tazminatı haksız bir fiille ölen kişinin hayattayken destek verdiği veya gelecekte destek verebileceği kişilerin, bu desteklerinin ölüm sonrasında sonlanması ile meydana gelen zararları içermektedir. İslam hukuk eserlerinde doğrudan “destekten yoksun kalma tazminatı” terimi bulunmamakla birlikte, haksız bir şekilde öldürülen kişinin geriye kalanlarının uğrayacağı zararı gidermeye yönelik bazı uygulamalar mevcuttur. Bunların başında diyet, ta'zir cezası ve zararı gidermeye yönelik tazminatlar gelir. Meydana gelen mağduriyetin bir şekilde giderilmesi ön görülmüştür. Dolayısıyla modern anlamdaki DYK tazminatı ile klasik fıkıhtaki bazı uygulamalar arasında benzerlikler olduğu görülmektedir. Klasik fıkıh eserlerinde DYK tazminatına benzetilebilecek meselelerden birisi diyet uygulamasıdır. İslam hukukundaki diyet uygulaması ile DYK tazminatı arasında birçok benzerlik bulunmakla birlikte bunların birbir örtüştüğünü söylemek güçtür. Diyet ve DYK tazminatında en açık benzerlik haksız fiilde failin cezasız kalmaması ve mağdurların zararlarının giderilmesidir. Fakat diyet ile DYK tazminatı arasında benzerliklerin yanında ciddi farklılıklar da bulunmaktadır. Bu farklılıklardan en önemlisi DYK tazminatında destek görecekt kişilerin alacağı

Geliş/Received: 07.04.2026 | **Kabul/Accepted:** 16.07.2026 | **Yayın/Published:** 02.09.2026

Atıf/Citation: Araz, Yunus. “İslam Hukuku Açısından Destekten Yoksun Kalma Tazminatı”. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 48 (2026), 31-64./Araz, Yunus. “Compensation for Loss of Support in Terms of Islamic Law”. *Journal of Islamic Law Studies* 48 (2026), 31-64. <https://doi.org/10.59777/ihad.1925033>

İntihal/Plagiarism: Bu makale en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi./This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

© Yunus ARAZ | CC BY-NC-ND 4.0 International

tazminatın tamamen tahmine dayanmasıdır. Oysa diyet Şâri‘ tarafından belirlenmiş bir miktardır. Diğer bir sorun ise DYK tazminatının sadece mirasçılara değil kanunen des-teğin bakmakla yükümlü olmadığı kişilere de verilebilmesidir. Oysa diyet mirasa dahil olur ve varislere paylarına göre dağıtılır. DYK tazminatı ta‘zir cezası bağlamında veya mali tazmin bağlamında İslam hukukundaki bazı uygulamalara da benzetilebilir. Dola-yısıyla hukuk sisteminin, sosyal yapının değiştiği günümüz hukukunda haksız fiille öl-dürülen kişilerin geride kalan yakınlarının uğradığı zararları telafi bağlamında ele alı-nan DYK tazminatı, İslam hukukunda doğrudan olmasa da her iki sistemde yer alan hu-kukî uygulamalar ve temel amaçlar açısından benzerlik arz etmektedir. Bu doğrultuda mağduriyetlerin giderilmesi bağlamında, şer‘î ilkelere aykırılık teşkil eden bazı yönler düzeltildiğinde Türk Borçlar Kanunu’nda düzenlenen DYK tazminatı uygulaması meşru görülebilir.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Tazminat Hukuku, Haksız Fiil, Diyet, Destekten Yok-sun Kalma Tazminatı.

Compensation for Loss of Support in Terms of Islamic Law

Abstract

This study will examine the evaluation of the type of compensation referred to in mod-ern law as “compensation for loss of support” within the framework of Islamic law. Compensation for loss of support includes the financial losses resulting from a wrongful death, which occurs when the deceased can no longer provide support to those they supported during their lifetime or to those who could have received support in the fu-ture. While the term “compensation for loss of support” does not directly appear in Islamic legal works, there are certain practices aimed at compensating the harm suf-fered by the survivors of a wrongfully killed person. The most significant of these are diyet, ta‘zir and compensation for damages. It is envisaged that the grievance incurred will be remedied in some way. Consequently, parallels exist between contemporary DYK compensation and certain practices in classical legal systems. One issue compara-ble to DYK compensation in classical jurisprudence is the application of diyet. Although there are numerous parallels between the practice of blood money in Islamic law and DYK compensation, it is challenging to assert that they are similar. The most striking similarity between blood money and DYK compensation is that the perpetrator of a tortious act is not left unpunished, and the victims are compensated for their losses. Nevertheless, there are substantial distinctions between blood money and DYK com-pensation, despite their similarities. The most significant of these distinctions is that the compensation received by individuals receiving support under DYK compensation is entirely based on estimation. Nevertheless, the Sharia dictates the quantity of blood

money. Another issue is that DYK compensation may be granted to individuals who are not legally required to provide support, in addition to their beneficiaries. However, blood money is included in the inheritance and distributed to the heirs according to their shares. DYK compensation, in the context of ta'zir or financial compensation, can be compared to some practices in Islamic law. Therefore, today's law considers DYK compensation as a means to compensate the losses suffered by the surviving relatives of individuals killed by wrongful acts, reflecting changes in the legal system and social structure. Although not explicitly applicable to Islamic law, the two systems share similar fundamental objectives. In this context, DYK compensation can be viewed as legitimate for addressing grievances, especially when practices like blood money and ta'zir are not present in contemporary law, provided that any elements conflicting with Sharia principles are amended.

Keywords: Islamic Law, Compensation Law, Tort, Diyyah, Compensation for Loss of Support.

Giriş

İslam hukuku, insanların dünya ve ahirette haklarını teminat altına almayı hedefleyen ilahî kaynaklı bir hukuk sistemidir. İslam hukuku, temelleri ve ilkeleri ilahî kaynaklı olmasına rağmen; müctehidlerin çabalarıyla zamanın ihtiyaçlarına göre yeni içtihatların ve açılımların olabileceği bir esnekliğe de sahiptir. Fıkıh, can, akıl, din, mal ve nesil korunmasını gaye edinen beş temel amacı (zarûrât-ı hamse) esas alır. İnsan canının korunması İslam dininin temel hedefleri arasındadır. Bunun yanında cana zarar gelmişse gerek zarar görenin gerekse ölüm durumunda ölenin geride bıraktığı kişilere gelebilecek bir zararın da telafisini gerçekleştirecek hükümler içermektedir. Bu bağlamda, bir kimsenin ölümüne sebebiyet verilmesi durumunda, geride kalanların maddi ve manevi zararlarının tazmini meselesi gündeme gelmektedir. Modern hukuk sistemlerinde “destekten yoksun kalma (DYK) tazminatı” olarak adlandırılan bu tazmin türü ile haksız bir fiille ölenin destek verdiği veya vermesi muhtemel olan kimselerin destekten mahrum kalmaları sebebiyle uğradıkları zararların giderilmesi amaçlanmaktadır.

Bu çalışmada, modern hukukta destekten yoksun kalma tazminatı olarak isimlendirilen tazminat türünün İslam hukuku çerçevesinde değerlendirilmesi ele alınacaktır. Bu bağlamda öncelikle DYK tazminatının günümüz hukukundaki durumu ele alınacak daha sonra İslam hukuku çerçevesinde DYK tazminatına benzer durumlar ele alınarak DYK tazminatının İslam hukukuna uygunluğu incelenecektir.

DYK tazminatı, 6098 sayılı Borçlar Kanunu'nda “Haksız Fiillerden Doğan Borç İlişkileri” üst başlığı altında, özel durumlar arasında 53/3. maddede düzenlemiştir.

Maddede ölüm durumunda uğranılan zararlardan bahsedilmiş ve bu zararlardan birinin de ölenin desteğinden yoksun kalan kişilerin uğradıkları kayıplar olduğu belirtilmiştir. Buna göre, DYK tazminatı ölenin desteğinden yoksun kalan kişilerin bu sebeple uğradıkları kayıpların telafisi olarak tanımlanır.¹ Dolayısıyla ölen kişinin hayattayken destek verdiği veya gelecekte destek vermesi muhtemel kişilerin, bu desteklerinin ölüm sonrasında sonlanması ile meydana gelen zararları içermektedir.² DYK tazminatını talep hakkı, müteveffadan intikal eden bir hak değil, destekten yoksun kalan kişiye tanınmış bir haktır.³ Dolayısıyla bu tazminat türü modern hukukta ölüm nedeniyle gelir kaybı yaşayan kişilerin ekonomik açıdan korunması için düzenlenmiştir.

İslam hukuku eserlerinde doğrudan “destekten yoksun kalma tazminatı” terimi bulunmamakla birlikte, haksız bir şekilde öldürülen kişinin hayatta kalan yakınlarının uğrayacağı zararı gidermeye yönelik bazı uygulamalar mevcuttur. Bunların başında diyet, ta’zir cezası, nafaka sorumluluğu ve zararı gidermeye yönelik tazminatlar gelir. Dolayısıyla modern anlamdaki DYK tazminatı ile klasik fıkıhtaki bazı uygulamalar arasında benzerlikler olduğu görülmektedir.

DYK tazminatı ile ilgili Türk hukukunda ve diğer hukuk sistemlerinde çokça çalışma olmasına rağmen araştırmamız sonucunda gerek Türkiye’de gerekse İslam ülkelerinde doğrudan İslam hukuku açısından DYK tazminatını içeren bir çalışmaya tesadüf edemedik. Çalışmalar çoğunlukla bedene verilen zararlarda İslam hukukunda var olan diyet, erş, hükümet-i adl ve hükümet-i elem gibi konular üzerinden işlenmiş modern hukukta var olan haliyle DYK tazminatına doğrudan değinilmemiştir. Belirttiğimiz konuları işleyen bazı eserlerde özellikle diyet konusu ele alınırken DYK tazminatına benzerliğinden bahsedilmiş⁴ fakat her iki meselenin teferruatı karşılaştırmalı olarak ele alınmamıştır.

¹ Sami Narter, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı ve Davaları* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2018), 26.

² Halis Yaşar, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2018), 11; K. Emre Gökyayla, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2004), 54.

³ Yaşar, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 12, 41; Gediz Kocabaş, “Destekten Yoksun Kalma Tazminatının Unsurları”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 20/3 (ts.), 280.

⁴ Mustafa Avcı, “Suç Mağdurlarına Tazminat Ödenmesi Anlayışının Tarihi Gelişimi”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 24/1 (2016), 19-20; Nazım Büyükbay, “İslam Ceza Hukukunda Mağdurun ve Kamu Vicdanının Teskini”, *İslam Ceza Hukuku*, ed. Abdurrahman Eren - M. Refik Korkusuz (İstanbul: Lale Yayıncılık, 2017), 1/470; Yaşar, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 14.

1. Günümüz Hukukunda Destekten Yoksun Kalma Tazminatı

1.1. Kavramsal Çerçeve

Hukuki anlamda destek, bir şahsın başka bir şahsa düzenli ve sürekli bir şekilde maddi yardımda bulunmasıdır. Bu maddi yardım hukuki bir zorunluluğa, sözleşmeye veya fiilî bir duruma dayanabilir. Destek ilişkisi kişinin aile bireyleri arasında olabileceği gibi, arkadaşları veya nişanlı olduğu kişi gibi hukuken zorunlu olmayan ancak fiilen yardımda bulunduğu kişiler için de söz konusu olabilmektedir.⁵ DYK tazminatı, destek talebinde bulunanlar için hukuki bir ilişkiyi değil; fiilî bir durumu ifade ettiğinden, bağımsız bir hak olarak kabul edilmiş ve mirasçılık, hısımlık, kanuni veya akdî bir yükümlülük şartı da aranmaksızın destek olunabilecek herkes için kabul edilmiş bir hak olarak görülmüştür.⁶

DYK tazminatı bir kimsenin ölümüne neden olan olay sonucunda, bu kişinin hayatayken destek sağladığı veya sağlama ihtimali olduğu kimselerin, bu destekten mahrum kalmaları nedeniyle uğradıkları ekonomik zararın karşılanması ifade eder.⁷ Tazminatın amacı, ölümden önceki yaşam standardının bir ölçüde sürdürülebilmesini sağlamak, mağdurun uğradığı zararı gidermektir.⁸ Günümüz hukukunda, DYK tazminatı, özellikle haksız fiil sorumluluğu çerçevesinde, ölen kişinin sadece akrabalarının değil desteğin gelirinden ve yardımından yoksun kalınması sebebiyle bütün kişilerin uğradığı maddi kayıpları gidermeyi amaçlayan bir hukuki düzenlemedir.⁹

Günümüzde DYK tazminatındaki “destek” kavramı, herhangi bir şahsın ihtiyaçlarını karşılamak için elde ettiği gelir ve yardım anlamına gelir. DYK tazminatında, genellikle bir kişinin yaşamını kaybetmesi nedeniyle yakınlarının, özellikle de bakmakla yükümlü oldukları kişilerin, maddi destekten yoksun kalması durumunda talep edilir. Desteği daha geniş anlamda ele alanlar ise bunu ölenin bedensel veya düşünsel

⁵ Gökyayla, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 49; Narter, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı ve Davaları*, 3; Fatma Ebru Gündüz - Hakan Gündüz, “İdare Hukukunda Destekten Yoksun Kalma Tazminatı”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 15/3 (2011), 229.

⁶ Gökyayla, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 41, 45; Mustafa Hayri Tacın, *Türk Hukukunda Destekten Yoksun Kalma Tazminatı Ve Davaları* (Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016), 3.

⁷ Kemal Tahir Gürsoy, “Destekten Yoksun Kalma Tazminatı”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 29/1 (1972), 143; Sema Güleç Uçakhan, *Maddi Tazminat Esasları ve Hesaplanması* (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2017), 574.

⁸ Kocabaş, “Destekten Yoksun Kalma Tazminatının Unsurları”, 277.

⁹ Gürsoy, “Destekten Yoksun Kalma Tazminatı”, 143; Kocabaş, “Destekten Yoksun Kalma Tazminatının Unsurları”, 280; Çelik Ahmet Çelik, *Ölüm Nedeniyle Destekten Yoksunluk* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021), 96.

etkinliğiyle yarattığı ekonomik değer olarak ifade etmektedirler.¹⁰ DYK tazminatının amacı, kaybedilen desteğin ekonomik karşılığını telafi etmektir. Burada “destek”, sadece nakdî bir gelir değil, aynı zamanda kişinin ailesine veya bakmakla yükümlü olduğu kişilere sağladığı tüm maddi yardımları kapsar.¹¹ Bu destek, maaş, gelir, iş gücü, bakım hizmetleri veya bir kişinin sağladığı diğer yardımlar olabilir.¹²

DYK tazminatında haksız fiile ölüm durumunda desteğin yardımından fiilen yoksun kalan kişiler ile ölüm olayı meydana gelmemiş olsaydı, hayatın normal gidişine göre desteğin yardım edeceği kuvvetle muhtemel kişiler davacı olabilirler.¹³

Türk, İsviçre ve Alman hukuklarındaki hakim görüşe göre, haksız fiilde bulunan kişiye karşı tazminat davası açacak kişi, bu fiil sonucu doğrudan (mübaşeretten) zarar gören kişi olarak kabul edilir. Doğrudan zarar görenin yanında üçüncü şahıslar da aynı fiile zarar görmüşse, bu zarar yansıma zarar olarak kabul edilir¹⁴ ve yansıma zararın tazmin edilmesi kural olarak uygun görülmez. DYK tazminatı da bir yansıma zarar olarak görülmüş ve bu genel kurala kanun koyucu tarafından bir istisna olarak kabul edilmiştir.¹⁵

DYK tazminatı, destek görenin malvarlığını olumsuz bir şekilde etkileyen ya da gelecekte böyle bir olumsuz etkiyi meydana getirmesi kuvvetle muhtemel olan sonuçları ifade eder. Bu bağlamda DYK tazminatı maddi bir tazminattır ve maddi kayıpların tazmininde başvurulur.¹⁶ Manevi kayıplarda, tazminat talep edilebilirse de bu DYK kapsamında kabul edilmemiştir.¹⁷ Fakat günümüz hukukunda manevi kayıpların bir kısmının da DYK kapsamında alınabileceği görüşleri bulunmaktadır.¹⁸

Hukuk sistemleri içerisinde DYK tazminatı ile ilgili dört model görülmektedir. Bunlardan ilki İsviçre modelidir. Bu modelde DYK tazminatı kanuni bir düzenleme ile

¹⁰ Çelik, *Ölüm Nedeniyle Destekten Yoksunluk*, 97.

¹¹ Gürsoy, “Destekten Yoksun Kalma Tazminatı”, 143; Çelik, *Ölüm Nedeniyle Destekten Yoksunluk*, 102.

¹² Yaşar, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 13; Çelik, *Ölüm Nedeniyle Destekten Yoksunluk*, 17.

¹³ Gürsoy, “Destekten Yoksun Kalma Tazminatı”, 152; Kocabaş, “Destekten Yoksun Kalma Tazminatının Unsurları”, 280; Gökyayla, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 46, 75.

¹⁴ Yansıma zarar, hukuka aykırı bir fiile maruz kalan kişiden başka bir şahsın, bu fiil nedeniyle zarara uğramasıdır. Doğrudan ve dolaylı zararda haksız fiile maruz kalan söz konusu iken yansıma zararda onun dışında üçüncü şahıslar söz konusudur. Murat Topuz, *Maddi Zarar ve Bu Zararın Belirlenmesi* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2011), 85.

¹⁵ Yaşar, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 12; Kocabaş, “Destekten Yoksun Kalma Tazminatının Unsurları”, 274; Gökyayla, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 50; Narter, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı ve Davaları*, 77.

¹⁶ Kocabaş, “Destekten Yoksun Kalma Tazminatının Unsurları”, 283.

¹⁷ Gökyayla, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 69.

¹⁸ Yaşar, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 40; Narter, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı ve Davaları*, 201.

gerçekleşmektedir. Buna göre destek ilişkisinin fiili varlığı yeterli görülmekte ayrıca hukuki bir bakma ilişkisi aranmamaktadır. Bir diğer model Almanya ve Avustralya modelidir. Bu modelde, destek ilişkisi aile hukukunun nafaka sorumluluğu ile sınırlı tutulmuştur. Dolayısıyla DYK tazminatını talep edecek ve tazminatın verileceği kişiler nafaka temin edilecek kişilerle sınırlandırılmıştır. Üçüncü model Fransız hukukuna aittir. Burada ise DYK tazminatı haksız fiille ilişkilendirilmiş ve mahkemenin yetkisine bırakılmıştır. Son model ise İngiliz hukukudur. İngiliz hukukunda kazuistik bir yöntemle DYK tazminatını talep edecekler sınırlı bir liste ile belirlenmiştir ve destek sabit bir miktarla sınırlandırılmıştır. Türkiye’de ise medeni kanun, borçlar kanunu gibi kanunların alındığı İsviçre modeli esasa alınmıştır.¹⁹

1.2. Destek Türleri

DYK tazminatında “destek”, çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir ve farklı türlerde olabilir. Para verme, yardım ve hizmet etme, akıl verme ve yol gösterme, koruyup kollama, bilgi ve deneyimlerinden yararlanma, eğitim masraflarını karşılama gibi durumlarda bir desteğin mevcudiyetinden bahsedilebilir.²⁰ Bu destekler, kişinin yaşamını sürdürebilmesi ve maddi ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için sağlanan çeşitli yardımları ifade etmektedir. Günümüzde en çok görülen destek nakdi yardım olmakla birlikte yardımın bazen aynî ya da iş görme şeklinde olması da mümkündür.²¹ DYK tazminatında destek çeşitleri gerçek ve varsayılan destek şeklinde temel iki başlıkta ele alınmaktadır.

1.2.1. Gerçek (Fiilî) Destek

Gerçek destek, ölen kişinin yaşarken düzenli ve fiilî olarak maddi yardımda bulunması demektir.²² Dolayısıyla destek görenle ölen arasında açık bir maddi destek ilişkisi vardır. Destek, tek taraflı ve karşılıksız olmalıdır.²³ Ayrıca bu destek için kanuni bir sorumluluk gerekmiyip fiilen desteğin olduğunun ispatı yeterlidir.²⁴ DYK tazminatında talepler daha çok gerçek destek ilişkisine dayanır.²⁵

¹⁹ Gökyayla, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 40; Gürsoy, “Destekten Yoksun Kalma Tazminatı”, 146; Yaşar, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 67.

²⁰ Çelik, *Ölüm Nedeniyle Destekten Yoksunluk*, 51.

²¹ Kocabaş, “Destekten Yoksun Kalma Tazminatının Unsurları”, 287; Yaşar, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 13.

²² Narter, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı ve Davaları*, 4.

²³ Gökyayla, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 105.

²⁴ Mustafa Reşit Karahasan, *Tazminat Hukuku* (İstanbul: Beta Yayınevi, 1996), 287-288; Gürsoy, “Destekten Yoksun Kalma Tazminatı”, 146.

²⁵ Gökyayla, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 100.

Gerçek destek, hukuki bir yükümlülüğten doğmasa dahi fiilî olarak sürdürülen bir maddi yardım ilişkisidir. Örneğin eşi ve çocuklarının geçindiren bir işçinin ölümü veya geliri olmayan anne-babaya düzenli maddi katkı sunan evladın ölümünde gerçek destekten bahsedilebilir. Bunun yanında kişinin yakını olmayan bir öğrenciye sürekli olarak destek sağlaması da gerçek destek olarak görülmektedir.²⁶ Şunu belirtmek gerekir ki DYK tazminatında fiilî destek sunulan kişiler akraba olması gerekmediği gibi destek sağlanan kişilerinde illaki hukuken destek sağlanması gereken kişiler olması gerekmektedir. Fiilî destek, hayattayken devam etmişse varlığı kabul edilmiştir. Ayrıca eşlerin illaki resmî nikâhlı olması şartı aranmayıp resmî nikâhlı olmayan (dinî nikâhlı) eşler de DYK tazminatı davası açabilmektedir.²⁷

1.2.2. Varsayılan (Farazî) Destek

Varsayılan (farazî) destek, ölen kişinin yaşamı sürseydi ileride destek olacağı varsayılan kişinin desteği için kullanılan bir kavramdır. Bu destek türünde fiilî bir yardım ilişkisi mevcut olmayabilir. Ancak hayatın olağan akışı içinde ölenin, belirli kişilere destek olacağı kabul edilir.²⁸

Farazî destek ilişkisi, fiilî desteğin bulunmadığı ancak ölüm gerçekleşmemiş olsaydı büyük ihtimalle gerçekleşecek bir destek ilişkisinin varsayımıdır. Hayattayken kişinin fiilen baktığı kimselerin tazminat isteme hakları kabul edilebilirken, gelecekte bakılması kuvvetle muhtemel olan kimselerin bu tür bir tazminat isteyebilmeleri için, ölenin kanun veya akit gereğince buna mecbur olması ve bunun ispatlanması gereklidir.²⁹ Örneğin küçük yaşta vefat eden çocuğun ailesine ileride destek olacağı varsayımı veya nişanlısı vefat eden kişinin evlilik sonrası maddi destek alacağı öngörüsü farazî destek kapsamında değerlendirilmektedir.³⁰

Farazî destekte talebin kabulü, ölen kişinin yaşasaydı kazanç durumunun destek olmaya müsait olabileceği ilkesine bağlıdır. Bu ise gerçekleşmesi ve ispatı zor bir durumdur. Bunun için hakime takdir yetkisi tanınır ve tarafların içinde bulundukları çevre, desteğin böyle bir yardıma temayülü, ilerdeki muhtemel malî durumu göz

²⁶ Yaşar, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 68; Kocabaş, “Destekten Yoksun Kalma Tazminatının Unsurları”, 290; Gündüz - Gündüz, “İdare Hukukunda Destekten Yoksun Kalma Tazminatı”, 230.

²⁷ Yaşar, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 68.

²⁸ Gürsoy, “Destekten Yoksun Kalma Tazminatı”, 146; Yaşar, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 70; Narter, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı ve Davaları*, 5.

²⁹ Gürsoy, “Destekten Yoksun Kalma Tazminatı”, 147; Gökyayla, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 100; Gündüz - Gündüz, “İdare Hukukunda Destekten Yoksun Kalma Tazminatı”, 230.

³⁰ Kocabaş, “Destekten Yoksun Kalma Tazminatının Unsurları”, 148, 297; Yaşar, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 70; Narter, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı ve Davaları*, 5; Gündüz - Gündüz, “İdare Hukukunda Destekten Yoksun Kalma Tazminatı”, 231.

önünde tutulmalıdır. 5-6 yaşındaki haksız fiile ölen bir çocuğun ne kadar yaşayacağı, bir iş sahibi olup olmayacağı, gelir elde edip etmeyeceği, fiilen bir destekte bulunup bulunmayacağı gibi durumların olumlu bir şekilde cevaplandırılması gerekir. Bütün bu ihtimaller hayat tecrübelerine göre değerlendirilir. Eğer böyle bir durumda ölen kişinin, davacı lehine destek olabileceği öngörülmezse destek talebi reddolunabilir.³¹

1.3. Destek Tipleri

DYK tazminatındaki destek, genellikle aile üyeleri arasında sağlanır.³² Buna rağmen destek sadece kan bağına dayalı olmayabilir; aralarındaki duygusal ve sosyal ilişkilere bağlı olarak, farklı kişiler de birbirlerine destek olabilirler. Desteğin kanun ya da sözleşmeye dayanabileceği gibi bunun dışında fiilî bir desteğin var olması da destek için yeterli görülebilmektedir.³³ Bu bağlamda eşler, ebeveyn, çocuklar, kardeşler, aralarında kan bağı olmasa bile birbirlerine yardım ve destekte bulunan, aynı çatı altında yaşayanlar ve ayrıca ölenin düzenli yardım yaptığı kişiler bu kapsamda değerlendirilir.³⁴

1.3.1. Eşler Arasında Destek

Eşler, evlilik birliği içinde birbirlerine maddi, manevî ve bakım desteği sağlarlar. Eşlerin birbirine sunduğu bu destek, özellikle biri hayatını kaybettiğinde ya da bir kaza sonucu ciddi şekilde zarar gördüğünde çok önemli hale gelir. Eşler arasında destek aile geçimini sağlayan eşin kaybı durumunda, diğer eşin desteğe ihtiyaç duyduğu bir durum olarak maddi şekilde olabileceği gibi bir eşin, diğerine bakım sağlaması veya ev işlerine yardımcı olması şeklinde bakım ve ev içi yardım şeklinde de olabilir.³⁵ Eşlerin birbirlerinin en tabîi desteği olması nedeniyle, destek olduklarını ispat etmeleri gerekmemektedir.³⁶ DYK tazminatı talebi, eşlerin evlik birliği devam ettikçe devam eder. Eşler ayrı yaşasa bile bu durum yok sayılamaz. Hatta boşanmış olması durumunda nafaka belirlenmişse destek talebinde bulunulabilir.³⁷ Boşanan eş yeni bir evlilik yapmışsa artık destek unsuru sona ermiş sayılır. Fakat buna rağmen ikinci evlilik, önceki evlilikteki ekonomik ve sosyal refah seviyesinin altında olursa aradaki farkın talep edileceği belirtilmiştir.³⁸ Burada eşlerin resmî nikâhlı olması şartı olmayıp dinî nikâh durumunda da DYK

³¹ Gürsoy, “Destekten Yoksun Kalma Tazminatı”, 155; Kocabaş, “Destekten Yoksun Kalma Tazminatının Unsurları”, 291.

³² Gökyayla, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 65.

³³ Gökyayla, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 129-130; Kocabaş, “Destekten Yoksun Kalma Tazminatının Unsurları”, 286.

³⁴ Çelik, *Ölüm Nedeniyle Destekten Yoksunluk*, 19-20, 56.

³⁵ Uçakhan, *Maddi Tazminat Esasları ve Hesaplanması*, 578; Yaşar, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 77.

³⁶ Gündüz - Gündüz, “İdare Hukukunda Destekten Yoksun Kalma Tazminatı”, 231.

³⁷ Gökyayla, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 109.

³⁸ Yaşar, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 81.

tazminatı talebi kabul edilmektedir. Bunun sebebi ise destek kavramının hukuki ilişkisinin yanında fiilî bir durumu da ifade etmesidir.³⁹ Fakat bu birliktelik gayri resmî bir birliktelikse burada fiili bir destek var olduğu için desteğin varlığını kabul edenler olduğu gibi bu durumda desteğin söz konusu olmayacağını belirtenler de bulunmaktadır. Birinci görüşü benimseyenler bunu daha çok Anadolu’da var olan dinî nikâh şeklindeki aile birlikteliği gibi görüp, bunu resmî nikâh olmaması sebebiyle nikâhsız birliktelik olarak ifade etmektedirler.⁴⁰ Son görüşü savunanlar ise dinî nikâhta desteğin olabileceğini fakat bu birlikteliğin halk arasında dost, metres hayatı şeklinde ifade edilen birliktelik olması durumunda desteğin olmayacağını belirtmişlerdir.⁴¹ Fakat buna rağmen resmî nikâh olmadan bir karı koca gibi birlikte yaşayanların dinî nikâh şeklinde de olsa bir nikâhın var olması şartının aranmadığını ve kişilerin nikâhsız da olsa karı koca gibi birlikte yaşamalarının destek için yeterli olacağı görüşü de bulunmaktadır. Bu görüşü benimseyenlerde bu birlikteliğin para karşılığı olmamasını şart koşmuşlardır.⁴²

Bunun yanında burada sayılabilecek diğer bir konu ise nişanlılıktır. Nişanlılıkta da özellikle farazî destek şeklinde tazmin talebinde bulunma halleri kabul edilmiştir.⁴³ Hatta bu durumun şekli bir merasim ile gerçekleşmiş olması bile gerekmemektedir. Karinelerin, nişanlılığı veya çiftlerin ileride evleneceğini göstermesi yeterlidir.⁴⁴

1.3.2. Ebeveyn ve Çocuklar Arasında Destek

Anne ve baba, çocuklarının bakımını sağlar, eğitim giderlerini karşılar ve onların hayatlarını sürdürebilmesi için gerekli maddi ve manevî desteği sunar. Aynı şekilde, çocuklar da özellikle yaşlandıklarında ebeveynlerine destek olabilir. Dolayısıyla buradaki destek ebeveynlerin, çocuklarının eğitimini üstlenmeleri, sağlık giderlerini karşılamaları ve günlük ihtiyaçlarını sağlamaları şeklinde olabileceği gibi ebeveyn yaşlandığında veya ihtiyaç sahibi olduklarında, çocukların bakım ve maddi destek sağlayabilmesi şeklinde de gerçekleşebilir.⁴⁵ Her ne kadar anne baba çocuğun maddi olarak desteğine muhtaç olmasa da DYK tazminatında sadece maddi destek değil, bakım, hizmet etme gibi destekler de bulunduğundan dolayı muhtaç olmamaları indirim sebebi olsa

³⁹ Yaşar, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 82; Çelik, *Ölüm Nedeniyle Destekten Yoksunluk*, 60.

⁴⁰ Çelik, *Ölüm Nedeniyle Destekten Yoksunluk*, 60.

⁴¹ Çelik, *Ölüm Nedeniyle Destekten Yoksunluk*, 62; Gökyayla, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 118.

⁴² Gökyayla, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 115-116.

⁴³ Gürsoy, “Destekten Yoksun Kalma Tazminatı”, 151; Yaşar, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 112; Gökyayla, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 112; Çelik, *Ölüm Nedeniyle Destekten Yoksunluk*, 63; Gündüz - Gündüz, “İdare Hukukunda Destekten Yoksun Kalma Tazminatı”, 234.

⁴⁴ Yaşar, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 114; Gökyayla, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 113; Gündüz - Gündüz, “İdare Hukukunda Destekten Yoksun Kalma Tazminatı”, 235.

⁴⁵ Yaşar, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 89, 99.

da destek talebini tamamen ortadan kaldırmamaktadır.⁴⁶ Çocuklara desteğin yaşı ile ilgili farklı uygulamalar bulunmaktadır. Genel olarak 18, 22, 25 gibi rakamlar belirtilse de çocuğun öğrenim görmesi veya engelli olması gibi özel durumlarda bu sürenin uzatılması mümkündür.⁴⁷ Çocuğun evlilik dışı olması, üvey olması veya evlat edinilmiş olması ebeveynin çocuğa destek verme durumunu ortadan kaldırmaz.⁴⁸

1.3.3. Kardeşler Arasında Destek

Genel bir ilke olarak kardeşlerin birbirlerine bakma yükümlülüğü yoktur. Ancak bir kardeşin diğer bir kardeşe fiilen ve düzenli olarak yardım etmesi durumunda bir destek ilişkisinin var olduğu kabul edilir.⁴⁹ Kardeşler, özellikle ebeveynlerinin yokluğunda birbirlerine destek olabilir. Kardeşler, iş gücü desteği, bakım veya finansal destek gibi farklı şekillerde birbirlerine yardım edebilirler. Bu destek türü bir kardeşin ihtiyacı durumunda diğer kardeşlerin, maddi destek sağlaması şeklinde olabileceği gibi zor zamanlarda duygusal destek anlamında manevi destek şeklinde de olabilir.⁵⁰

1.3.4. Akrabalık Bağı Olmayanlar Arasında Destek

Kan bağı olmayan ancak aralarında güçlü bir sosyal bağ bulunan kişiler de birbirlerine destek sağlayabilirler. Bu bağ, arkadaşlık, komşuluk ilişkileri veya uzun süreli birlikte yaşam gibi durumlardan kaynaklı olabilir.⁵¹ Bu destek türü bir kişinin, çevresindeki yakın arkadaşları, komşuları, ihtiyaç sahibi bir öğrenci gibi yakını olmayan birilerine maddi veya manevi destek sağlaması şeklinde olabilir.⁵²

1.4. Destekten Yoksun Kalma Tazminatının Şartları

DYK tazminatın şartlarından ilki destek olan kişinin hayatını kaybetmesidir.⁵³ Ölüm gerçekleşmeden DYK tazminatı talep edilemez. Ceninin düşmesi durumunda bu tazmin gerçekleşmez.⁵⁴ Fakat babanın ölüm gününde, anne rahminde olan ceninin sağ

⁴⁶ Yaşar, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 100; Gökyayla, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 127.

⁴⁷ Yaşar, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 90.

⁴⁸ Gündüz - Gündüz, "İdare Hukukunda Destekten Yoksun Kalma Tazminatı", 233.

⁴⁹ Metin Gürbüz, *Beden Tamlığının İhlali (Sakatlık) ve Ölüm Hallerinde Doğan Maddi Zararın Hesaplanması ve Tazminatın Tayini* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2001), 57; Narter, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı ve Davaları*, 17.

⁵⁰ Gürsoy, "Destekten Yoksun Kalma Tazminatı", 150-151; Yaşar, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 119; Çelik, *Ölüm Nedeniyle Destekten Yoksunluk*, 88.

⁵¹ Çelik, *Ölüm Nedeniyle Destekten Yoksunluk*, 130; Narter, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı ve Davaları*, 18.

⁵² Çelik, *Ölüm Nedeniyle Destekten Yoksunluk*, 94.

⁵³ Narter, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı ve Davaları*, 45.

⁵⁴ Yaşar, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 53; Gökyayla, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 89-90.

doğması koşuluyla, farazî bir destek olarak, DYK tazminatından istifade edilebileceği kabul edilmiştir.⁵⁵

DYK için ikinci şart ölümüm, trafik kazası, iş kazası, meslek hastalığı veya başka bir haksız fiil sebebiyle hukuka aykırı bir fiille gerçekleşmesidir. Meşru müdafaa durumunda, ameliyatlarda kusursuz olarak meydana gelen kayıplarda veya spor müsabakalarında meydana gelen zararlarda DYK talep edilemez. Yine rızaya dayalı zararlarda DYK tazminatında indirim talep edilebilir.⁵⁶

Yardımanın düzenli ve sürekli yapılması ayrıca destek verilene standart bir yaşam imkânını sağlama amacıyla yapılması gerekmektedir.⁵⁷ Dolayısıyla düğün, nişan, doğum günü gibi özel bir durumda bir kerelik ve geçici bir şekilde verilen hediyeler bu nitelikte değildir.⁵⁸

Diğer bir şart desteğin bakım gücüne sahip olması gerekir.⁵⁹ Dolayısıyla desteğin kendi ihtiyaçlarını karşılayacak ve bunun yanında destek olunacaklara destek verecek bir imkâna sahip olması gerekir.⁶⁰ Burada destekten kasıt sadece parasal destek değil destek verilene hizmet etme şeklindeki durumlarda bu kapsamdadır. Maddi imkânının olmaması veya bakım gücünün olmaması (örneğin desteğin engelli veya kötürüm olması gibi) durumunda desteklik ilişkisi ortadan kalkar ve DYK tazminatı talep edilmez.⁶¹

DYK tazminatının diğer bir şartı destek olunan kişinin, gerçekten desteğe ihtiyacının olmasıdır.⁶² Bu durumun ispatı, başvuranın yakınlarının maddi olarak daha zor durumda olduğunu kanıtlamaları ile mümkündür. Gerçek destekte, kişinin ölümü ile destek verdiği kişinin mahrum kaldığı menfaatler, farazî destekte ise ilerideki meydana gelmesi kuvvetle muhtemel menfaatler söz konusu edilmektedir. Bu durumda daha önce bahsettiğimiz gibi fiilî yardım veya ileride bakılması ihtimalinin varlığı, DYK tazminatının en önemli şartlarından biridir.⁶³ Fakat bu durum hukukçular arasında

⁵⁵ Çelik, *Ölüm Nedeniyle Destekten Yoksunluk*, 128.

⁵⁶ Yaşar, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 58; Gökyayla, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 49, 90; Çelik, *Ölüm Nedeniyle Destekten Yoksunluk*, 368.

⁵⁷ Yaşar, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 58; Gökyayla, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 104.

⁵⁸ Gürsoy, "Destekten Yoksun Kalma Tazminatı", 147; Narter, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı ve Davaları*, 7.

⁵⁹ Narter, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı ve Davaları*, 47.

⁶⁰ Gökyayla, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 106.

⁶¹ Yaşar, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 60-61.

⁶² Yaşar, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 63; Gökyayla, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 130; Narter, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı ve Davaları*, 48.

⁶³ Gürsoy, "Destekten Yoksun Kalma Tazminatı", 155; Gündüz - Gündüz, "İdare Hukukunda Destekten Yoksun Kalma Tazminatı", 240.

tartışma konusu olmaktadır. Bazı hukukçular DYK tazminatını talep edenin bakım ihtiyacının bulunmasını şart koşarken⁶⁴ bazı hukukçular ise bakım ihtiyacını şart koşmamakta ve gerçek veya farazî desteğin ispatı durumunda DYK tazminatı talep edileceğini belirtmişlerdir. Nitekim Yargıtay kararlarında ikinci görüş uygun görülmüştür.⁶⁵

Bu konuda sayılabilecek bir diğer şart ise desteğin ahlaka ve hukuka aykırı bir amaç taşımamasıdır. Örneğin bir şahıs, başka bir şahsa destek sağlıyor, aynı zamanda ona bazı suçları veya ahlaka aykırı işleri yaptırıyorsa bu durumda destek ilişkisinden bahsedilmez.⁶⁶ Ayrıca bir kadın ve erkek arasında gayri ahlaki ve gayri resmi şekilde (para karşılığı veya metres hayatı şeklinde) bir birliktelik söz konusu ise bu durumda da desteklikten bahsedilmeyeceğini belirtenler bulunmaktadır.⁶⁷

2. İslam Hukukunda DYK Tazminatına Benzer Uygulamaları

2.1. DYK Tazminatı ve Diyet

Modern hukuk sistemlerinde ölüm sebebiyle ölenin bakmakla yükümlü olduğu kimselerin maddi zarara uğraması hâlinde öngörülen DYK tazminatı ile diyet arasında benzer özellikler bulunduğu gibi farklılıklar da bulunmaktadır. Bu iki kurum, her ne kadar farklı hukuki temellere dayansa da hem mağdur yakınlarının korunması hem de zararın telafisi amacı açısından mukayese edilebilir niteliktedir.

İslam hukukunda, bir kimsenin haksız yere öldürülmesi hâlinde, ölümden sorumlu olana uygulanan bazı yaptırımlar bulunmaktadır. Bunların başında kısas gelmektedir. Kasten öldürmelerde kısasa hükmedilir. Fakat ölenin yakınları kısıstan vazgeçerse diyete hükmedilebilir.⁶⁸ Kasıt dışı öldürmelerde ise diyet ödenmesi gerekir. Diyet kasıtlı öldürmelerde asli ceza olmayıp bedelî bir ceza iken kasıt dışındaki öldürmelerde asli bir ceza görülmektedir.⁶⁹

⁶⁴ Narter, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı ve Davaları*, 8; Çelik, *Ölüm Nedeniyle Destekten Yoksunluk*, 95; Safa Koçoğlu, “İş Kazası ve Meslek Hastalıkları Sonucu Destekten Yoksun Kalma Tazminatının Şartları”, *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 19 (2017), 200.

⁶⁵ Narter, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı ve Davaları*, 8.

⁶⁶ Gökyayla, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 108.

⁶⁷ Çelik, *Ölüm Nedeniyle Destekten Yoksunluk*, 62.

⁶⁸ Burada diyete hükmetmek için katilin rızasının gerekip gerekmediği ile ilgili mezhep alimlerinin görüşleri için bkz. Ali Hafif, *ed-Damân fi'l-fikhi'l-İslâmî* (Bulak: el-Matbaatü'l-Fenniyye, 1971), 2/167-168; Ali Kaya, *İslam Hukukunda Bedene İlişkin Zararların Tazmini* (Bursa: Emin Yayınları, 2007), 209.

⁶⁹ Ahmed İdrîs Avad, *ed-Diyetu beyne'l-ukûbeti ve't-ta'vid fi'l-fikhi'l-İslâmiyyi'l-Mukâren* (Beyrut: Dâru ve Mek-tebetü'l-Hilal, 1986), 548; Kaşif Hamdi Okur, *İslâm Hukukunda Sosyal Sorumluluk: Âkile Örneği* (İstanbul: İSAM Yayınları, 2017), 79; Vehbe Zuhaylî, *Nazariyyetü'd-damân* (Dimaşk: Daru'l-Fikr, 2012), 279.

Diyet, Kur'ân⁷⁰ ve sünnet⁷¹ ve icma ile sabit bir hüküm olup İslam hukukunda cinayet veya yaralama sonucu oluşan zararların maddi karşılığı olarak belirlenen bir bedeldir.⁷² Diyet, suçlunun mağdura veya yakınlarına ödediği mal anlamına gelmektedir.⁷³ Diyetin miktarı ve ödeme şekli fıkıh mezhepleri tarafından detaylı şekilde düzenlenmiştir. Diyet vârisler arasında miras oranlarına göre paylaştırılır.⁷⁴ Diyetin amacı hem zararın maddi yönünü gidermek hem de mağdur yakınlarının intikam hislerini azaltarak toplumsal barışı korumaktır.⁷⁵

Burada şunu belirtmek gerekir ki yaralamalarda meydana gelen diyet bizim araştırmamızın konusu dışındadır. Çünkü burada tazmin talebi sadece mağdur tarafından yapılmaktadır. Daha önce belirttiğimiz üzere DYK tazminatı yansıma zarar kabul edilmekte ve mağdurun ölümü durumunda kendisinden fiilî veya farazî destek alabileceklerin talep edeceği bir tazminat türüdür. Dolayısıyla biz meseleyi sadece diyet boyutuyla ele alarak, erş hükümet-i adl veya hükümet-i elem bağlamında değerlendirme yapmayacağız.

Günümüz uygulamalarında diyet benzeri bazı durumlara rastlanmaktadır. İngiliz hukukunda, çocuğun öldürülmesi durumunda anne ve babalarına belirli bir miktar (10000 sterin) verilmesi gibi bazı durumlarda tazminat ödenmekte; İtalya'da biyolojik zarar tazminatında diyet benzeri uygulamalar görülmektedir.⁷⁶ Ayrıca günümüzde bazı hukukçular ölüm durumunda ölenin mirasçılara kural olarak ve herkese eşit biçimde verilmek üzere 1000 Cumhuriyet altını tazminat ödenmesini savunmaktadır.⁷⁷

İslam hukukunda diyetin bir ceza mı yoksa tazminat mı olduğu tartışmalı bir konudur. Bu konudaki detaylar ilgili çalışmalara bırakılmakla birlikte⁷⁸ genel kabule göre

⁷⁰ el-Bakara 2/178; en-Nisâ 4/92.

⁷¹ Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî, *es-Sünen* (Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1997), "Diyât", 16; İbn Mâce Ebû Abdillâh el-Kazvînî, *es-Sünen* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), "Diyât", 6.

⁷² Haffif, *ed-Damân fi'l-fikhi'l-İslâmî*, 2/158; Okur, *İslâm Hukukunda Sosyal Sorumluluk: Âkile Örneği*, 76, 78; Kaya, *İslam Hukukunda Bedene İlişkin Zararların Tazmini*, 177.

⁷³ Ebû'l-Fazl Mecdüddin Abdullah b. Mahmûd b. Mevdud Mevsiî, *el-İhtiyâr li-ta'lîl-i'l-muhtâr* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1996), 5/35; Haffif, *ed-Damân fi'l-fikhi'l-İslâmî*, 2/157.

⁷⁴ Şemsüleimme Ebû Bekr Muhammed b. Ebî Sehl Serahsî, *Mebûsât* (Beyrut: Daru'l-Ma'rife, ts.), 26/60; Haffif, *ed-Damân fi'l-fikhi'l-İslâmî*, 2/182.

⁷⁵ Ali Bardakoğlu, "Diyet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 9/476; Avad, *ed-Diyetu beyne'l-ukûbeti ve't-ta'vid*, 551; Okur, *İslâm Hukukunda Sosyal Sorumluluk: Âkile Örneği*, 82.

⁷⁶ Çelik, *Ölüm Nedeniyle Destekten Yoksunluk*, 4.

⁷⁷ Okur, *İslâm Hukukunda Sosyal Sorumluluk: Âkile Örneği*, 107.

⁷⁸ Kaya, *İslam Hukukunda Bedene İlişkin Zararların Tazmini*, 172-176; Hüseyin Esen, *İslâm Hukukunda Malî Cezalar* (İzmir: Yeni Akademi Yayınları, 2026), 40-47; Avad, *ed-Diyetu beyne'l-ukûbeti ve't-ta'vid*, 547 vd.; Okur, *İslâm*

diyet bir ceza olarak görülmesine rağmen tazminat sayılacağını belirtenler de bulunmaktadır.⁷⁹ Bazı âlimler ise bir yönüyle ceza bir yönüyle tazminat olarak ele almaktadır.⁸⁰ Özellikle âkile, kasâme gibi uygulamalarda suçu doğrudan işlemeyen kişilerin de diyet ödeme sorumluluğunun olması hatta âkilenin ödeme imkânının olmadığı bazı durumlarda devletin ödemesi diyetin tazminatı andırdığı görüşünü desteklemektedir.⁸¹ Cezalarda mağdurun şikâyetinde bulunmaması veya affetmesi cezayı düşürmezken diyetle mağdurun vazgeçmesiyle diyet düşmektedir.⁸² Dolayısıyla diyetin bir kul hakkı olarak değerlendirilmesi de tazminat boyutunu öne çıkarmaktadır.⁸³ Ayrıca diyetin çocuk ve mecnunun işlediği suçlarda da ödenmesi bunun bir ceza değil zararın giderilmesi bağlamında bir tazminat olarak ele alınması gerektiği belirtilmiştir.⁸⁴ Yine hataen öldürmelerde ceza hukuku bağlamında bedeni ceza (hapis gibi) verilmeyip diyete hükmedilmesi yani mali bir ödemeye hükmedilmesi de bunu destekler niteliktedir.⁸⁵ Nitekim diyet ve âkile konusunda özel bir çalışma yapan Okur, tarafların görüşlerini inceledikten sonra klasik fıkıh bilgileri ışığında diyetin bir tazminat olabileceğini belirtmiştir.⁸⁶ Ayrıca diyetin bir medeni müeyyide olduğunu belirten Paçacı, her ne kadar klasik fıkıh kaynaklarında diyetin ceza hukuku içerisinde işlenmiş olduğu görülse de diyetle temel gayenin faili cezalandırılması değil, mağdurun veya yakınlarının zararının giderilmesi sebebiyle tazminat olması gerektiğini belirtmiştir.⁸⁷

Hukukunda Sosyal Sorumluluk: Âkile Örneği, 83 vd.; İbrahim Paçacı, “‘Diyet’ Bir Cezâ mıdır? (Cezâ ve Medenî Müeyyide Açısından ‘Diyet’)”, *Mütefekkir* 1/2 (2014), 87-105.

⁷⁹ Avad, *ed-Diyetu beyne'l-ukûbeti ve't-ta'vîd*, 547, 551, 574; Paçacı, “‘Diyet’ Bir Cezâ mıdır?”, 100.

⁸⁰ Hafîf, *ed-Damân fi'l-fikhi'l-İslâmî*, 2/161; Abdulkâdir Udeh, *Mukayeseli İslam Ceza Hukuku*, çev. Ali Şafak (İstanbul: Kayihan Yayınları, 2012), 1/679; Esen, *İslâm Hukukunda Malî Cezalar*, 41; Kaya, *İslam Hukukunda Bedene İlişkin Zararların Tazmini*, 172; Bardakoğlu, “Diyet”, 9/477; Avad, *ed-Diyetu beyne'l-ukûbeti ve't-ta'vîd*, 556; Okur, *İslâm Hukukunda Sosyal Sorumluluk: Âkile Örneği*, 85; Abdullah Çolak, “İslam Ceza Hukuku'nda Trafik Kazalarında Tarafların Suç Oranının Diyet, Kefaret, Mirastan Mahrumiyet ve Maddi-Manevî Zararı Tazmine Ekisi”, *Din ve Trafik*, ed. Fikret Karaman (b.y.: y.y., 2016), 1/462.

⁸¹ Okur, *İslâm Hukukunda Sosyal Sorumluluk: Âkile Örneği*, 84; Hafîf, *ed-Damân fi'l-fikhi'l-İslâmî*, 2/161; Kaya, *İslam Hukukunda Bedene İlişkin Zararların Tazmini*, 175.

⁸² Ebû Zekeriyâ Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref Nevevî, *el-Mecmu' şerhu'l-Mühezzeb* (Beyrut: Daru'l-Fikr, ts.), 18/474.

⁸³ Bardakoğlu, “Diyet”, 9/478; Esen, *İslâm Hukukunda Malî Cezalar*, 43; Avad, *ed-Diyetu beyne'l-ukûbeti ve't-ta'vîd*, 568, 587; Kaya, *İslam Hukukunda Bedene İlişkin Zararların Tazmini*, 172; Paçacı, “‘Diyet’ Bir Cezâ mıdır?”, 101.

⁸⁴ Avad, *ed-Diyetu beyne'l-ukûbeti ve't-ta'vîd*, 552, 579; Okur, *İslâm Hukukunda Sosyal Sorumluluk: Âkile Örneği*, 84; Paçacı, “‘Diyet’ Bir Cezâ mıdır?”, 100.

⁸⁵ Avad, *ed-Diyetu beyne'l-ukûbeti ve't-ta'vîd*, 567, 578.

⁸⁶ Okur, *İslâm Hukukunda Sosyal Sorumluluk: Âkile Örneği*, 92.

⁸⁷ Paçacı, “‘Diyet’ Bir Cezâ mıdır?”, 100.

Diyet diğer tazmin çeşitlerinden farklı olarak miktarı sabit olup, klasik fıkıh kitaplarında suçun mahiyetine göre diyetin ne kadar olacağı ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Diyetin suçun mahiyetine göre değişmesi mümkünse de mağdurun ekonomik durumu, haksız fiil sonucu uğranılan zararın boyutu gibi sebeplerle miktar değişmekte, herkes için aynı miktar ödenmektedir.⁸⁸ Bu tazminat, ölen kişinin ailesine verilmektedir. Burada önemli bir husus, diyetin, doğrudan mağdurun desteğinden yararlanan kimselere değil, mirasçılara ödenmesidir. Ancak mirasçılar ile destekten yoksun kalanların çakıştığı durumlarda, diyetin bu işlevi dolaylı olarak yerine getirdiği söylenebilir.

Diyette konumuz açısından diğer önemli bir husus ise kasıtlı öldürmede asıl ceza olan kısıstan vazgeçilmesi durumunda anlaşma sağlanarak (sulh) bir tazmine karar verilebilmesidir. Bu tazmin miktarı taraflar arasında belirlenir ve bu diyetten az veya çok olabilir. Bu ise sulh akdinin sonucu olarak bir mali tazmin olarak belirlenmiş kabul edilir.⁸⁹

Günümüzde yapılan bazı çalışmalarda her ne kadar detaylı karşılaştırma yapılmasa da genel bir ifade olarak diyet, DYK tazminatına benzetilmiştir.⁹⁰ Fakat gerek DYK tazminatında ele aldığımız hususlar ve gerekse diyet ile ilgili verdiğimiz bilgiler çerçevesinde diyet ile DYK tazminatı arasında hem benzer yönler hem de farklılıklar olduğu görülmektedir.

Diyetle DYK tazminatı arasında farklılıklar şu şekilde belirtilebilir: Diyetin miktarı nassla belirlenmiştir. DYK tazminatında ise miktar hakim ve bilirkişilerin takdirine kalmıştır. Ölenin yaşı, geliri, desteğe muhtaç olanların yaşam beklentisi gibi değişkenler göz önünde bulundurularak kişiye özel hesaplama yapılır. Diyetin ceza mı tazminat mı olduğu tartışmalı olmakla birlikte İslam hukukunda ceza hukukunun konusu iken DYK özel hukuk kapsamında tamamen bir tazminat türü olarak görülmektedir. Diyet tamamen mirasa intikal ederek mirasçılara ödenirken; DYK tazminatı destekten yoksun kalan herkes için belirlenebilir. Bunların mirasçı olması zorunluluğu yoktur. Diyet bazı durumlarda sadece suçlu tarafından bazı durumlarda ise akile veya kasâmede

⁸⁸ Okur, *İslâm Hukukunda Sosyal Sorumluluk: Âkile Örneği*, 97.

⁸⁹ Şemsüleimme Ebû Bekr Muhammed b. Ebî Sehl Serahsî, *el-Mebsût* (Beyrut: Daru'l-Ma'rife, 1979), 21/9; Ebû'l-Hasan Burhaneddin Ali b. Ebî Bekr el-Merğînânî, *el-Hidâye fî şerhi bidâyeti'l-mübtedi* (Beyrut: Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabi, ts.), 4/451; Şemsüddin Muhammed b. Muhammed el-Hatib Şirbîni, *Muğni'l-Muhtâc ilâ Ma'rifeti Me'ânî Elfâzî'l-Minhâc*, thk. Ali Muhammed Muavvaz - Adil Ahmed Abdülmevcud (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2000), 5/289; Hafif, *ed-Damân fî'l-fikhi'l-İslâmî*, 2/170; Okur, *İslâm Hukukunda Sosyal Sorumluluk: Âkile Örneği*, 71; Çolak, "İslam Ceza Hukuku'nda Trafik Kazaları", 463.

⁹⁰ Avcı, "Suç Mağdurlarına Tazminat Ödenmesi Anlayışının Tarihi Gelişimi", 19-20; Büyükbaş, "İslam Ceza Hukukunda Mağdurun ve Kamu Vicdanının Teskini", 1/470; Yaşar, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 14.

başkaları tarafından hatta bazen devler tarafından ödenebilir. DYK tazminatında ise sadece haksız fiili işleyen kişi öder. Diyet doğrudan naslarla sabit olduğu için mağdurun özel talebine ihtiyaç yoktur. Doğrudan hükmedilebilir. Fakat DYK tazminatında mağdurun talebi gereklidir. Diyetle suç işlenmişse gerekli hale gelir, DYK tazminatında ise zarar oluşmuşsa tazmin gerekir.

Diyetle DYK tazminatı arasında benzer yönleri ise şu şekildedir: Diyetle temel amaçlardan biri de ölen kişinin yakınlarının maruz kaldığı maddi zararı telafi etmektir. DYK tazminatında temel amaç da budur. Her ikisinde de haksız bir fiille ölüm durumunda uygulanır. Her ikisi de işlenen suçun karşılığı olarak konulmuştur. Ayrıca İslam hukukunda mağdurun yakınları kisası affedebildiği gibi diyeti de affedebilirler. Bu yönüyle diyet şahsi bir hak mahiyetinde sayılmaktadır. DYK tazminatı da şahsi bir hak olarak görülmekte ve mağdurun yakınlarının talep etmemesi durumunda ödenmemektedir.⁹¹ Ayrıca diyeti tazminat olarak görenler açısından her iki uygulamada zararı gideren bir tazminat olarak değerlendirilebilir.

Günümüz İslam hukukçularının bir kısmı diyet ödenmesi ile ilgili yeni bir söylem geliştirmişlerdir. Buna göre diyeti ödemesi gereken akile kurumunun günümüz sigorta şirketleri olabileceği belirtilmektedir.⁹² Dolayısıyla haksız bir şekilde ölüm gerçekleşmiş ve sigorta kurumları mağdurun yakınlarına ödeme yapmışsa bu diyet gibi değerlendirilebileceği belirtilmiştir. Fakat günümüzde desteğin ölümüne bağlı olarak ailesine Sosyal Güvenlik Kurumundan bağlanan gelirler DYK kapsamında değildir.⁹³ Ancak doktrinde bunun bir indirim sebebi olacağı kabul edilmektedir.⁹⁴

2.2. DYK Tazminatı ve Ta'zir Cezası

İslam hukukunda cezalar ukubat-ı mukaddere ve ukubat-ı mufavvaza şeklinde ikiye ayrılır. Birinci ceza türünde cezanın miktarı ve sınırı Şari' tarafından belirlenmiştir. İkinci tür cezalarda ise miktarı ve sınırı belirlenmeyip belirli ilkeler dahilinde ve liyyu'l-emrin tasarrufuna bırakılmıştır. Daha önce bahsettiğimiz diyet, mukadder cezalara girerken ta'zir cezaları gayr-ı mukadder cezalar türündendir.⁹⁵ Dolayısıyla ta'zir cezası Şari' tarafından belirlenmiş bir ceza müeyyidesi olmayan, miktarı ve uygulaması

⁹¹ Yaşar, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 43; Çelik, *Ölüm Nedeniyle Destekten Yoksunluk*, 51.

⁹² Bu konudaki görüşler için bkz. Okur, *İslâm Hukukunda Sosyal Sorumluluk: Âkile Örneği*, 319-337; Hadi Sağlam, "İslâm Hukuk Tarihindeki Âkile Bugünün Sigortası mıdır?", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15/1 (2011), 265-292; Kaya, *İslam Hukukunda Bedene İlişkin Zararların Tazmini*, 330.

⁹³ Çelik, *Ölüm Nedeniyle Destekten Yoksunluk*, 21.

⁹⁴ Yaşar, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 229; Gökyayla, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 205.

⁹⁵ Esen, *İslâm Hukukunda Mali Cezalar*, 37.

yetkililere bırakılmış hukuka aykırı fiillere verilen cezaya denir.⁹⁶ Ta'zir cezası asli ceza niteliğinde olabileceği gibi asli cezaya ek bir ceza niteliğinde de olabilir.⁹⁷ Fakat had ve kısas uygulanan suçlarda asli ceza olarak uygulanamaz.⁹⁸ Bazı durumlarda asli cezanın yanında ek bir ceza olarak uygulanabileceği kabul edilmiştir.⁹⁹ Nitekim Ali Haffî, zararın çok fazla olması ve diyet veya erş ile bu zararın giderilememesi durumunda ek olarak bir tazminata hüküm verilmesinin mümkün olabileceğini belirtmiştir.¹⁰⁰ Bazen had ve kısasın unsurlarında, ispatı konusunda meydana gelen sıkıntılar veya cezanın uygulanmaması ya da düşürülmesini gerektirecek durumlar sebebiyle ta'zir cezası verilebilir.¹⁰¹

İslam hukukunda borcun kaynaklarından birisi de şahsa yönelik haksız fiilde bulunana, hukuki veya cezaî mahiyette bir ödeme borcu yüklenebilmesidir.¹⁰² İslam hukukçuları mali ta'zir cezasının meşru olup olmadığı ile ilgili farklı görüşler belirtmişlerdir.¹⁰³ Hanefî mezhebinde Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed ta'zir şekline para cezasını caiz görmezken, Ebû Yûsuf ise suçluya mali ta'zir cezası verilebileceğini fakat tövbe edip ve durumunu ıslah etmesi durumunda malının iade edileceğini belirtmiştir. Eğer ıslah olmazsa verilen bu ta'zir cezası ile alınan mal, toplumun ihtiyaçları için harcanır.¹⁰⁴ Bunun yanında Mâlikî mezhebinde bazı alimler, Hanbeli mezhebinden İbn Teymiyye ve İbn Kayyim el-Cevziyye de mali ta'zir cezalarını caiz görmektedirler.¹⁰⁵ Osmanlı döneminde de mali ta'zir cezalarının varlığı görülmektedir.¹⁰⁶ Hatta kanunnamelerde kısas cezası uygulanmadığında diyetin haricinde bir de ta'zir cezası olarak para cezaları

⁹⁶ Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukukî İslâmîyye ve Istilahat-ı Fıkhiyye Kamusu* (İstanbul: Bilmen Yayınevi, 1985), 3/24; Tuncay Başoğlu, "Ta'zir", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 40/198; Heyet, *el-Mevsuatu'l-Fıkhiyye* (Kuveyt: Vizaretü'l-Evkaf ve's-Şuuni'l-İslâmîyye, 1993), 12/254; Abdulmuid Aykul, "Hanefî Mezhebinde Bir Yorum Yöntemi Olarak Siyaset: Siyaset Cezasının Ortaya Çıkışı", *Eskiye* 57 (Haziran 2025), 708.

⁹⁷ Heyet, *el-Mevsuatu'l-Fıkhiyye*, 12/259.

⁹⁸ Serahsî, *Mebûsât*, 1979, 9/81.

⁹⁹ Başoğlu, "Ta'zir", 40/198; Heyet, *el-Mevsuatu'l-Fıkhiyye*, 12/259; Abdulmuid Aykul, *İslam Ceza Hukukunda Ta'zir* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021), 238-239.

¹⁰⁰ Haffî, *ed-Damân fi'l-fikhi'l-İslâmî*, 2/162.

¹⁰¹ Başoğlu, "Ta'zir", 40/199.

¹⁰² Ali Bardakoğlu, "Garâmet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 13/359.

¹⁰³ Esen, *İslâm Hukukunda Mali Cezaları*, 69-100; Zübeyir Aslan, "İslâm Hukukunda Ta'zir Kapsamında Mali Cezaların Uygulanması Üzerine Bir İnceleme", *Tokat İlmîyat Dergisi* 13/1 (Haziran 2025), 187-194.

¹⁰⁴ Zeynü'l-Abidin b. İbrahim İbn Nüceym, *Bahrü'r-râik şerhu Kenzi'd-dekâik* (Beyrut: Darü'l- Kütübi'l- İlmîyye, 1997), 5/68; Heyet, *el-Mevsuatu'l-Fıkhiyye*, 12/270; Bilmen, *Hukukî İslâmîyye ve Istilahat-ı Fıkhiyye Kamusu*, 3/309; Aykul, *İslam Ceza Hukukunda Ta'zir*, 311.

¹⁰⁵ Heyet, *el-Mevsuatu'l-Fıkhiyye*, 12/270-271; Aykul, *İslam Ceza Hukukunda Ta'zir*, 314-316.

¹⁰⁶ Başoğlu, "Ta'zir", 40/201; Suat Erdoğan, "İslâm Hukukunda Cezaların Bireyselleştirilmesi İlkesi", *Eskiye* 55 (Aralık 2024), 1633.

öngörülmektedir.¹⁰⁷ Ayrıca İslam hukukunda kişinin diyetten vazgeçmesi durumunda suçlunun mali bir ta'zir cezasıyla cezalandırılması da uygun görülmüştür.¹⁰⁸

Mecmau'l-Fıkhi'l-İslâmî 8. Dönem toplantısında trafik kazalarıyla ilgili kararlar alınırken umumun maslahatı için haksız fiilde bulunan kişiye mali ta'zir cezası verilebileceği de belirtilmiştir.¹⁰⁹ Toplantıda sunulan bildirilerde her ne kadar klasik kaynaklarda had cezası bulunduğu durumda ta'zir cezası uygun görülme de toplumsal maslahat mali ta'zir cezasını gerektirdiğinde mali ta'zir de verilebileceği belirtilmiştir. Burada diyete hükmedilmenin yanında kişinin hukuka aykırı olarak haksız bir fiil işlemesi ve kuralları ihlal etmesi sebebiyle ta'zir cezası verilebileceği belirtilmiştir.¹¹⁰ Bu bağlamda DYK tazminatı ta'zir türünden bir ceza olarak da düşünülebilir. Çünkü veliyyu'l-emrin halkın selameti ve maslahatı için bu tür cezalar vermesi uygun görülmüştür.

Nitekim Ali Haffî'e göre diyet ile zararın giderilebileceği fakat yeterli olmadığı durumlarda ta'zir cezası mahiyetinde ek bir tazminata hükmetmek mümkündür.¹¹¹ Benzer görüşü savunan başka İslam hukukçuları da bulunmaktadır.¹¹² Ancak bazı yazarlar bu durumda zararın, tazminatın miktarını aşma durumunda olabileceğini aşmaması durumunda diyetle yetinileceğini belirtmişlerdir.¹¹³

2.3. DYK Tazminatı ve İslam Hukukunda Zararın Giderilmesi Bağlamında Tazminat

Haksız bir fiille meydana gelen bir zararın telafisi, toplum düzenini temin ve adleti gerçekleştirmek için gereklidir. Bundan dolayı zararın giderilmesi ile ilgili hukuki düzenlemeler, bütün hukuk sistemlerinde yerini almıştır.¹¹⁴ Günümüzde tazminatın amacı, zarara gören kişinin mal varlığının, zarar görmeseydi ne durumda olacağı göz önüne alınarak gerçekleşmektedir.¹¹⁵ Tazminatın amaçlarından birisi zararın telafisi olmakla birlikte, önemli bir amaç da zararın meydana gelmesine engel olmaktır. Çünkü

¹⁰⁷ Mehmet Koç, *Osmanlı Hukukunda Ta'zir Suç Ve Cezaları* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017), 184.

¹⁰⁸ Avad, *ed-Diyetu beyne'l-ukûbeti ve't-ta'vîd*, 548.

¹⁰⁹ Bkz. Mecelletü Mecma'i'l-fıkhi'l-İslâmî, 8/2 (1994), 372 (Karar no. 8. Dönem/2/75).

¹¹⁰ Abdulkadir Muahammed Ammârî, "Hevâdisu's-seyr", *Mecelletü Mecma'i'l-fıkhi'l-İslâmî* 8/2 (1994), 314; es-Seyyid Ahmed Muhammed Atâ, "Hevâdisu's-seyr", *Mecelletü Mecma'i'l-fıkhi'l-İslâmî* 8/2 (1994), 336.

¹¹¹ Haffî, *ed-Damân fi'l-fıkhi'l-İslâmî*, 2/162.

¹¹² Okur, *İslâm Hukukunda Sosyal Sorumluluk: Âkile Örneği*, 101.

¹¹³ Okur, *İslâm Hukukunda Sosyal Sorumluluk: Âkile Örneği*, 102.

¹¹⁴ Bilmen, *Hukuki İslâmiyye ve İstilahat-ı Fıkhiyye Kamusu*, 8/273.

¹¹⁵ Mustafa Tiftik, *Akit Dışı Sorumlulukta Maddî Tazminat* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1988), 39.

zarara sebep olacak kişi, bunun ceza hukuku ve borçlar hukuku bağlamında müeyyideye konu olacağını bilmesi, bu zarar doğuracak fiilden uzak durmasına sebep olacaktır.¹¹⁶

İslam hukukunda haksız bir fiilde tazminat gerçekleştirilmesi için dört temel unsurun bulunması gerekir. Bunlar hukuka aykırı fiil, kusur, illiyet bağı ve zarardır.¹¹⁷ Tazminatın temel unsurlarından biri zarar ise bu durumda zararın mahiyeti önem arz etmektedir. İslam hukukuna göre zarar, kişilere, mallara ya da haklara yönelik mefsedet oluşturan durumdur.¹¹⁸ Modern hukukta zarar, “bir kimsenin mal varlığında kendi rızası olmaksızın meydana gelen bir eksilme” ya da “mağdurun mal varlığının mevcut durumu ile haksız fiil yapılmadan önceki durumu arasındaki fark”¹¹⁹ şeklinde tarif edilirken, genelde maddi zarar üzerinde durulmaktadır. Manevi zararların varlığına binaen zarar “şahsın isteği dışında, hukuk tarafından korunan maddi ve manevi varlıklarının, bunlara yapılan bir tecavüzün sonrasında ve öncesindeki durumları arasındaki fark olarak” da tanımlanmıştır.¹²⁰

İslam hukukçuları da zararı, kişinin veya mal varlığının zarar verilmeden önceki durumu ve zarar verildikten sonraki durumu ele alınarak tespit edilmesini gerektiğini belirtmişlerdir.¹²¹ Zarar meydana gelmeseydi ne olurdu, zarar meydana gelince ne olduğunun tespiti hakkaniyete daha uygun olarak görülmüştür. Fakat hem zarar verenin hem de zarar görenin haksızlığa uğramaması ve hakkın korunmasının imkânı zor bir durum olarak görülmektedir.

Zarar durumunda tazminden bahsedebilmek için zararın var olması, gerçekleşmiş bulunması, hukuken korunan bir menfaate yönelik olması, kesin bir şekilde tespit edilmesi ve maddi olarak ölçülebilen bir vasıfta olması gerekir.¹²² İslam hukukunda da zarar meydana gelmemişse tazminattan bahsedilebilir. Dolayısıyla haksız bir fiil sonucu

¹¹⁶ Nuri Kahveci, *İslam Borçlar Hukukunda Tazminat* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1997), 169.

¹¹⁷ Saffet Köse, *İslam Hukukunda Hakkın Kötüye Kullanılması* (İstanbul: İFAV Yayınları, 1997), 73.

¹¹⁸ Zuhaylî, *Nazariyyetü'd-damân*, 29; Nezih Hammad, *Mu'cemü'l-mustalahâtü'l-mâliyye ve'l-iktisâdiyye fî luğâtü'l-fukahâ'* (Dimaşk: Daru'l-Kalem, 2008), 287; Mustafa Ahmed ez-Zerkâ, *el-Medhalu'l-fıkhiyyi'l-âmû (el-Fıkhu'l-İslâmî fî sevbihi'l-cedîd)* (Dimaşk: Daru'l-Fikr, 1968), 2/977.

¹¹⁹ Oğuzhan Ardic - Emel Ersol, *Borçlar Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayınları, 2002), 78; Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, “Umumi Bakımdan Zarar ve Tazminat”, *Ebül-Ula Mardin'e Armağan* (İstanbul: Kenan Matbaası, 1944), 743; Sefa Reisoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (İstanbul: Beta Yayınevi, 2008), 149.

¹²⁰ Karahasan, *Tazminat Hukuku*, 53; Velidedeoğlu, “Umumi Bakımdan Zarar ve Tazminat”, 743; Turgut Akıntürk - Derya Ateş Karaman, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Özel Borç İlişkileri* (İstanbul: Beta Yayınevi, 2012), 90.

¹²¹ Haftî, *ed-Damân fî'l-fıkhi'l-İslâmî*, 1/46.

¹²² Yusuf Şen, “İslam Hukuku ve Modern Hukuk Bağlamında Tazmin Sorumluluğunun Değerlendirilmesi”, *EKEV Akademi Dergisi* 20/68 (2016), 398.

zarar meydana gelmemişse veya haksız fiil olmuş fakat bundan kimse etkilenmemişse tazminden bahsedilemez.¹²³

İslam hukukunda zarar ve zararın giderilmesi ile ilgili birçok külli kaide bulunmaktadır. Bunlardan konumuz açısından en önemlisi “Zarar izale edilir.”¹²⁴ kaidesidir. Bu kaide her türlü zararın giderilmesi gerektiğini bildiren en açık maddedir. Dolayısıyla zarar sayılacak her türlü durumda zararın tazmin edilmesi gerekir.¹²⁵

Bir diğer ilke “Zarar bi-kadari’l-imbân def’ olunur.”¹²⁶ ilkesidir. Zararın tamamen giderilme imkânı varsa giderilir, tamamı giderilemezse imkân ölçüsünde giderilir.¹²⁷ İslam hukukunda bedene yönelik yapılan zararların ceza hukuku bağlamında değerlendirildiğini ve kısas, diyet, erş vb. müeyyidelerle karşılık olduğunu belirtmiştik.

Haksız fiiller sonucu, tazmin sorumluluğunun doğabilmesi için gerekli şartlardan biri de illiyet bağıdır. Illiyet, fiil ile zarar arasında sebep sonuç ilişkisinin olması demektir.¹²⁸ Modern hukukta illiyet bağı hakkında farklı teoriler vardır.¹²⁹ Bu teorilerden en etkili olan ve hukukçuların çoğunlukla kabul ettiği uygun illiyet teorisidir. Bu teoriye göre illiyetten bahsedebilmek için zarar, haksız fiilin objektif olasılık, hayat denemeleri ve hayatın normal akışına göre meydana gelmesi muhtemel sonuçlarından olmalıdır. Modern ihtimal teorileri, geçmişteki hayat tecrübeleri, olayların normal akışı, hakkaniyet duygusu, pratik ihtiyaçlar ve sağduyu uygun illiyet teorisi kabul edilmesinin temel sebepleridir.¹³⁰ DYK tazminatında destekten mahrum kalanların uğradığı zararlar haksız fiil arasında bir bağ olması gerektiği belirtilmiştir.¹³¹

¹²³ Subhî Mahmesânî, *en-Nazariyyetü’l-âmme li’l-mücebâtî ve’l-ukûd* (Beyrut: Dârü’l-İlm li’l-Melayin, 1983), 1/170; Hafîf, *ed-Damân fi’l-fikhi’l-İslâmî*, 1/46; Bilal Aybakan, “Zarar”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44/131.

¹²⁴ Mecelle md. 20.

¹²⁵ Zuhaylî, *Nazariyyetü’l-damân*, 177.

¹²⁶ Mecelle md. 31.

¹²⁷ Ali Haydar Efendi, *Dürerü’l-hukkam şerhu Mecelleti’l-ahkâm*, çev. Fehmi el-Hüseynî (Riyad: Dâru Âlemi’l-Kütüb, 2003), 1/42; Ahmet Zerkâ, *Şerhü’l-kavâ’idi’l-fikhiyye* (Dimeşk: Daru’l-Kalem, 1998), 207; Muhammed Sıdkî b. Ahmed el-Bornû Ebû’l-Hâris el-Gazzî, *Mevsuatü’l-kavâ’idi’l-fikhiyye* (Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 2003), 6/259.

¹²⁸ Akıntürk - Karaman, *Borçlar Hukuku*, 91; Reisoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 153.

¹²⁹ Şart Teorisi, Denge Teorisi, Etkin Şart Teorisi, Uygun Illiyet Bağı Teorisi gibi. Detaylı bilgi için bkz. Fikret Eren, *Sorumluluk Hukuku Açısından Uygun Illiyet Bağı Teorisi* (Ankara: Sevinç Matbaası, 1975), 35-125.

¹³⁰ Eren, *Sorumluluk Hukuku Açısından Uygun Illiyet Bağı Teorisi*, 51-59; Reisoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 154; Gökyayla, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 94.

¹³¹ Gökyayla, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 94.

Günümüz hukukunda fiil ile zarar arasındaki bağı ifade eden illiyyet, İslam hukukunda mübaşeret ve tessebbüp olmak üzere iki kavramla izah edilmiştir.¹³² Mübaşeret durumunda fiil ile zarar arasında güçlü bir bağ bulunmaktadır. İslam hukukunda mübaşeret durumunda hukuka aykırılık aranmamış zararın olması tazmin için yeterli görülmüştür. Tesebbüp de ise fiilin hukuka aykırı bir şekilde gerçekleşmiş olması gerektir.¹³³ Dolayısıyla tessebbüpte zarara doğrudan sebep olunmamış, zararla bağlantı kurulabilecek başka sebepler söz konusu olmuştur.¹³⁴

Bir kimsenin ölümünden sonra onun geçindirdiği kişilerin (çocuk, eş, anne-baba) bu destekten yoksun kalmaları da zarar bağlamında değerlendirilebilir. Nitekim burada bir zararın varlığı bulunmaktadır. Ayrıca haksız fiille zarar arasında da doğrudan olmasa da dolaylı olarak bir illiyyet bağı bulunmaktadır. O zaman İslam hukukunda zararı, zarara sebep olan yüklenmesi adalet gereğidir. Ölenin desteklediği ve ölmeseydi desteğinin kuvvetle muhtemel olacağı kişilerin bu destekten mahrum olması kendileri için bir zarar sayılmaktadır ve bunun müsebbibi haksız fiille ölüme sebep olandır. Nitekim İslam hukukunda diyet, erş, hükümet-i adl gibi tazminlerin de mantığı aynıdır. Bu durumda meydana gelen zarar tazmin edilmelidir.

2.4. DYK Tazminatı ve Nafaka

DYK tazminatına benzerlik arz eden bir diğer fikhî kurum nafakadır. İslam hukukunda erkek, eşine, çocuklarına ve bazı durumlarda anne-babasına nafaka sağlamakla mükelleftir. Destek kavramı, özellikle bu nafaka borcu ile yakından ilişkilidir. Bir kimse bu yükümlülüğünü yerine getiremeden hayatını kaybederse, nafaka hakkından yoksun kalanlar mağdur duruma düşerler. Bundan dolayı bu nafaka desteğinden mahrum kalanlar için DYK tazminatı almaları, mağduriyeti giderebilir.

Ancak günümüz hukukunda DYK tazminatı nafaka borcundan ayrı olarak değerlendirilmiştir. Desteğin ölmesi durumunda oluşan DYK tazminatı bir nafaka borcu değil tazminat borcudur. Destek görenin nafaka alacaklısı olmasına gerek yoktur.¹³⁵ Dolayısıyla burada her ne kadar nafaka alacaklılarına sağlanacak tazminat bir anlamda nafaka yokluğundan dolayı oluşan mağduriyeti gideriyorsa da bunun doğrudan nafaka ile ilişkilendirilmemesi gerektiği ve desteğin ister nafaka alacaklısı olsun isterse olmasın destekten yoksun kalan herkes için söz konusu olacağı belirtilmiştir.

¹³² Zuhaylî, *Nazariyyetü'd-damân*, 31.

¹³³ Kemal Yıldız, *İslam Sorumluluk Hukuku Akit Dışı Sorumluluk* (İstanbul: İFAV Yayınları, 2013), 70; Zuhaylî, *Nazariyyetü'd-damân*, 31.

¹³⁴ Yunus Araz, *İslam Hukukunda Menfaatin Tazmini* (Bursa: Emin Yayınları, 2016), 47.

¹³⁵ Gökyayla, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 72.

İslam hukukunda nafakaya sağlanan kişiler çoğunlukla miras alabilecek kişiler olduğu için haksız fiile gerçekleşen ölüm sonucunda suçluya nafaka tazminatı gündeme gelmemiştir. Diyet, mirasa dahil edilmiş ve böylece nafaka alacaklılarının bu hakkı da korunmaya çalışılmıştır. Fakat bu hükümlerin uygulanmaması durumunda bu haksızlık giderilmemiş olacaktır. O zaman bu kişilerin nafakalarının temini bağlamında da DYK tazminatına hükmetmek en azından zararın izalesi bağlamında düşünülebilir.

3. Destekten Yoksun Kalma Tazminatının İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi

DYK tazminatı, modern hukukta yaygın kullanılan, fakat İslam hukukunda doğrudan işlenmeyen güncel bir meseledir. Çalışmamızda öncelikle DYK tazminatını genel hatlarıyla tanıttıktan sonra İslam Hukukunda DYK tazminatına benzeyen meseleleri ele aldık. Şimdi öncelikle DYK tazminatında var olan ve İslam hukukunun genel ilkeleriyle uyuşmayan yönlerinden bahsedilecek, daha sonra günümüzde DYK tazminatının İslam hukuku açısından geçerliliği ile ilgili ulaşabildiğimiz sonuçlar ele ele alınacaktır.

DYK tazminatının İslam hukuku açısından sıkıntı yaratabilecek birçok yönü bulunmaktadır. Kanaatimizce en önemli sorun DYK tazminatında destek görecekt kişilerin alacağı tazminatın tamamen tahmine dayanmasıdır. Çünkü desteğin yaşayacağı sürenin, destek yaşasaydı yardımının devam edip etmeyeceğinin, destek olacağı düşünülse bile gerek desteğin gelecekteki ekonomik durumunun gerekse ülke şartlarının ekonomik olarak ne olacağının meçhul olması; destekten yoksun kalanın uğradığı zarar miktarı, ölenden sağladığı nakdi veya ayni yardımların değeri, ayrıca desteğe muhtaç olup olmayacağının meçhuliyeti gibi şimdiden ne olduğu bilinmeyecek faktörlere göre tayin olunması¹³⁶ önemli bir sorun teşkil etmektedir. Ayrıca günümüz hukukunda her bir destek görenin tazminat talebi diğerlerinden bağımsız olarak ele alınıp değerlendirilmekte ve tazmin her kişi için ayrı olarak belirlenmektedir.¹³⁷ Bu ise tazminatın miktarının aşırılığına sebep olabilecektir.

Burada fiilî destek halinde zarar miktarının az çok tayin edilebileceği gündeme gelebilir. Örneğin annesine ayda 10 bin TL veren kimsenin ölümü halinde, zarar, her sene için 120 bin TL olarak belirlenebilir. Fakat yukarıda belirttiğimiz sorunlar burada da karşımıza çıkmaktadır. Bu yardım çocuk yaşasaydı denilerek kaç yıllık olarak belirlenecektir. Ayrıca bu çocuğun ileride bu yardıma devam edip etmeyeceği de bilinmemektedir. Evlenmesi, çocuklarının olması, kendisi ve ailesinin geçimini sağlarken bu desteğe devam edip etmeyeceği gibi ihtimaller varken tek ihtimal üzere durmak sorun

¹³⁶ Gürsoy, "Destekten Yoksun Kalma Tazminatı", 159.

¹³⁷ Gökyayla, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 49.

teşkil etmektedir. Farazî destek halinde ise, zarar, destek ölmemiş olsaydı, ondan elde edilmesi muhtemel olan faydalanmaların para değerinden ibarettir. Bu da sayısız faktörlere tabidir ve hiçbir zaman kesin bir şey söylemek mümkün değildir. Ayrıca, yoksun kalan kimsenin bundan böyle tek başına veya aile içerisinde yaşayacak olması, ihtiyaç derece ve süresi, uğranılan zarar miktarını etkileyecektir.¹³⁸

Desteğin bakım gücünün ve destekten yoksun kalan kimsenin ihtiyacının varlığı her zaman yeterli değildir, bazen destek nezdinde bakma arzusu da bir unsur olarak kendini gösterir. Örneğin, muhtaç ve istidatlı çocuğun okul masraflarını ödeyen bir hayırseverin, bu işe daha ne kadar devam edeceği kestirilemez.¹³⁹

DYK tazminatının hesaplanmasında geleceğe yönelik birçok varsayım bulunduğundan dolayı tazminatın hesaplanmasında zorluklar yaşanmaktadır. DYK zararı, bir taraftan ölenin mali gücüne, bu mali gücün ne kadar devam edeceğine, gelecekte kendisinin muhtaç olup olmayacağına ve bakım ihtiyacı giderecek başka kişilerin olup olmayacağına; destek talep edecek kişinin kimler olacağı, bu kişilerin gelecekte muhtaç durumdan kurtulup kurtulmayacağı gibi birçok sorundan dolayı hesaplanmasında ciddi sıkıntılar yaşanmaktadır.¹⁴⁰

DYK tazminatının günümüz uygulamalarında teferruat hükümlere bakıldığında da birçok sorunla karşılaşmak mümkündür. Örneğin nişanlı ve dul kalan kadınların durumları böyledir. DYK tazminatı bunların yeniden evlenmeleri ihtimalleri de düşünülerek hesaplanırsa da sonuçta lehlerine bir karar verilmekte ve DYK tazminatından faydalanmaktadırlar. Nişanlı kız veya kadının, dâvanın açıldığı veya hükmün verildiği tarihte evlenmiş olmaları ve bu ikinci evliliğin ilk desteğin sağladığı veya sağlayacağı yaşama standardını sağlamış olması durumunda, destek tazminatı sadece evlenme tarihine kadar olan süreyi kapsayacaktır. Ayrıca ikinci evliliğin, mali ve iktisadi yönden, önceki kadar iyi olmaması veya ikinci evliliğin ölüm veya boşanma ile sona ermesi mümkündür. Tazminatın hesaplanmasında bunların da göz önünde tutulması gerektiği belirtilmektedir. İkinci evlenmenin sağladığı veya sağlayacağı hayat standardı veya ikinci evliliğin muhtemel süresinin nazara alınması ve aleyhteki farkın da tazminat suretiyle telâfisinin gerektiği belirtilmiştir.¹⁴¹ Bu durumlar İslam hukuku açısından açıklanması güç konulardır.

¹³⁸ Gürsoy, “Destekten Yoksun Kalma Tazminatı”, 160.

¹³⁹ Gürsoy, “Destekten Yoksun Kalma Tazminatı”, 160.

¹⁴⁰ Gökyayla, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 140.

¹⁴¹ Gürsoy, “Destekten Yoksun Kalma Tazminatı”, 162-163.

İslam hukukunda ölenin geriye bıraktığı miras hükümleri ele alındığında bunda DYK tazminatına engel olabileceği görülebilir. Çünkü İslam hukukunda kişinin ölümüyle mirasçılar, mirası hak eder. Ayrıca haksız fiile ölüm gerçekleşmişse diyet de bu mirasa dahil edilir. Böylece desteğe muhtaç olanların ihtiyaçları bu mirasla giderilebilir. Fakat günümüz hukukunda çoğunlukla mirasın DYK dışında tutulacağı kabul edilmiştir. Desteğe muhtaç olanın ihtiyacının mirasla giderilmiş olması DYK tazminatına engel değildir. Yine de DYK tazminatı talep edebilir ve alabilir. Bunun temel sebebi ise haksız fiilde bulunanın ödüllendirilmemesi gerektiği inancıdır. Eğer DYK tazminatına hükmedilmez ve mirasla ihtiyaç giderildiği için desteğe gerek yoktur denilirse, bu durum haksız fiil yapana ödüllendirme olur.¹⁴² Fakat burada haksız fiilde bulunana başka tür yaptırımlar uygulanması ihtimalleri gündeme gelmemektedir. Bu sorun günümüz hukukçularının bir kısmını da rahatsız etmiş olmalı ki bugün bazı hukuk davalarında kişinin aldığı mirasla desteğe ihtiyaç duymayacak şekilde hayatını normal seyrinde idame ettirecek bir durum oluştursa destek davasının reddedilebileceği belirtilmiştir.¹⁴³

DYK tazminatında tazmin, gelirin toptan ödenmesi veya hayat boyu şeklinde (irat) olabilir. Toptan olması durumunda hesaplama tahminler yapılırken, diğerinde destek alacağın desteğe muhtaç olduğu süre esas alınmaktadır. Bu ise, çok farklı faktörlerin devreye girmesinden dolayı, zor bir hesaplama yöntemidir.¹⁴⁴ Bunlardan birisini seçme hâkimin takdirine bırakılmıştır.¹⁴⁵ Bununla birlikte, hayat boyu gelir şeklindeki tazminat, DYK tazminatının mahiyetine en uygun olanı olarak görülmüştür. Fakat hukukçular bunun sorun oluşturacağını, gelirin uzun seneler ödenecek olmasının, ciddi sakıncalar meydana getireceğini belirtmişlerdir. Çünkü yoksun kalanın seneler içerisinde muhtaç olup olmayacağı belli değildir. Bunların seneler önce nazara alınması ve hükmedilecek gelir miktarının ona göre saptanması mümkün değildir. Diğer taraftan, günümüzde artık normalleşen paranın satın alma gücünü kaybetmesi, senelerce evvel hükmedilmiş bir geliri bazen pek gülünç bir hale getirebileceği de belirtilmiştir.¹⁴⁶ Bundan dolayı günümüzde DYK tazminatı hemen hemen bütün davalarda toptan şeklinde yapılmaktadır.¹⁴⁷ Bu ise ister istemez aklımıza İslam hukukundaki diyet uygulamasını getirmektedir. İslam hukukunda diyet toptan bir tazminat ödemesi olarak ele

¹⁴² Gürsoy, “Destekten Yoksun Kalma Tazminatı”, 167.

¹⁴³ Gürsoy, “Destekten Yoksun Kalma Tazminatı”, 165.

¹⁴⁴ Gürsoy, “Destekten Yoksun Kalma Tazminatı”, 178.

¹⁴⁵ Yaşar, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 295; Gökyayla, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 298; Gündüz - Gündüz, “İdare Hukukunda Destekten Yoksun Kalma Tazminatı”, 248.

¹⁴⁶ Gürsoy, “Destekten Yoksun Kalma Tazminatı”, 178.

¹⁴⁷ Yaşar, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 295.

alındığından başta verilen bir durumdur. DYK tazminatında davaların hemen hemen tamamında toptan ödemenin olması bir yönüyle diyete benzerliğini gündeme getirmektedir.

DYK tazminatında bir diğer sorun desteğin miktarı ve süresi ile ilgilidir. Nitekim günümüzde bu miktar ve süre ölenin normal hayat şartlarında yaşamını sürdürüp ölebileceği yaş esas alınmaktadır. Bu ise sorunlu bir durumdur. Nitekim kişinin hayatını idame ettirirken iflas etmesi, desteğe muhtaç olması, çok farklı nedenlere erken yaşta herhangi bir haksız fiil olmadan normal ölmesi veya tam tersi desteğinin artabileceği bir maddi imkâna kavuşması ve uzun süre yaşaması gibi birçok durum söz konusu edilebilir.¹⁴⁸ Bu ise ister istemez hukukçular açısından birçok ihtimali gündeme getirmektedir. Bu durumda destek hangi süre ve imkâna göre değerlendirilmelidir?

Bir diğer sorun desteğin gelirinin ne kadarının destek görenlere ayrılacağı meselesidir. Desteğin gelirinin tamamının destek görenlere ayrılması mümkün değildir. Çünkü gelirin bir kısmını kendisine ayıracaktır.¹⁴⁹ Burada akla desteğin kendisine ayrılacağı bu payın nasıl sabit sayılabileceği sorusu gelmektedir. Hayatta karşılaşılabilecek birçok ihtimal varken bunun sabit düşünülmesi ne kadar hakkaniyete uygundur. Örneğin desteğin bir kaza geçirmesi ve bunun sonucunda malulen emekli olması durumunda geliri azalırsa veya aile fertleri çoğalsın ve destek veremez hale gelirse ya da işten çıkarılsın ve geliri düşerse gibi ihtimaller varken ve muhtemelken tek bir veri üzerinden haksız fiilde bulunana bu tazmine mecbur kılmak ne kadar doğrudur?

Ayrıca günümüz hukukunda bu desteğin mirasçılarının hisselerine pay edilmesi de uygun bulunmamış, destek görececek herkese verilen bir hak olarak kabul edilmiştir. Mirasçılara desteği kuvvetle muhtemel iken diğer şahıslara desteğinin ölüme kadar devam edeceğini söylemek mümkün müdür?

Diğer bir husus ise desteğin ölümüne bağlı olarak ailesine Sosyal Güvenlik Kurumundan bağlanan gelirler DYK kapsamında değildir.¹⁵⁰ Ancak doktrinde bunun bir indirim sebebi olabileceği kabul edilmektedir.¹⁵¹ Ayrıca ölenin aylığa hak kazanan mirasçılara verilen ikramiye ile dul ve yetim aylıkları ve manevi zararlardan kaynaklanan manevi tazminat DYK tazminatına dahil değildir.¹⁵² Oysa bütün bu gelirler kişileri

¹⁴⁸ Yaşar, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 74.

¹⁴⁹ Gökyayla, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 157.

¹⁵⁰ Çelik, *Ölüm Nedeniyle Destekten Yoksunluk*, 21.

¹⁵¹ Yaşar, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 229; Gökyayla, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 205.

¹⁵² Hilal Özay, "Terikenin Mahiyeti Ve Kapsamının İslâm Miras Hukuku İle Türk Miras Hukukunda Mukayese", *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 9/1 (2022), 296.

muhtaçlıktan kurtarabilecekken sadece haksız fiil failine ceza olsun diye bu tazminata karar vermenin ne kadar doğru olacağı tartışmalıdır.

DYK tazminatında belirttiğimiz sorunlar olmakla birlikte İslam hukukunda haksız bir fiille ölüm durumunda verilmesi gereken diyet ile DYK tazminatı arasında örtüşen yönler bulunmaktadır. Bununla birlikte iki kurum tamamen aynı hukuki fonksiyonu icra etmemektedir. İslam hukukunda haksız fiille ölüm durumunda diyet, Şari'in belirlemesi ile kesinleşmiş şeri bir tazminattır.¹⁵³ Diyet, failin sorumluluğunun şer'î bir karşılığıdır ve vârislere yöneliktir. Buna karşılık DYK tazminatı, sadece gerçekten destek alan kişiler lehine doğrudan zararlarının telafisini amaçlar. Diyetin miktarı naslarla belirlenmiş ve değiştirilemez bir miktardır. Oysa DYK tamamen hakimın takdirine kalmış bir tazminattır. Ayrıca miktarı şahsa ve durumlara göre değişebilir. Oysa bir insanın canının bedeli kişiden kişiye değişmeyeceği gibi bir insanın ölümünden sonra kalanların uğrayacağı zararın ne olacağı da hesaplanması zor, suiistimale açık ve haksız kazançların olabileceği bir durumdur. Bundan dolayı Şari', diyeti kendi belirlemiş ve bunun kişiden kişiye durumdan duruma değiştirilmemesi gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca diyetin sadece varislere kalması da kanaatimizce önemli bir farklılık arz etmektedir. DYK tazminatında çoğunlukla varisler istifade etse de kanun, bunun dışında kişilerinde destek talebinde bulunabileceği kabul edilmektedir. Hatta bazen İslam hukuku açısından kesin bir şekilde kabul edilemeyecek durumlar bile oluşmaktadır. Örneğin nikâhsız birliktelik yaşayanlardan birinin haksız fiille ölmesi durumunda eğer diğerine desteği var ise nikâhsız bir birliktelik olsa dahi destek alabileceğini belirtenler bulunmaktadır. Bu ise İslam hukuku açısından kabul edilemez bir durumdur. Fakat bu durumun günümüz hukukunda da tartışıldığını ve özellikle para karşılığı veya metres hayatı şeklinde bir birliktelikte DYK tazminatının kabul edilmeyeceği görüşleri de bulunmaktadır. Ayrıca örneğin ölen kişi gönüllü olarak devamlı bir şekilde bir öğrenciye veya muhtaç olan bir kişiye yardım ediyorsa bu kişiler varisleri olmasa bile ölüm sonrasında destek talep etmekte ve tazminata hükmedilmektedir. Yine bu durumda İslam hukuku açısından kabul edilecek bir sorumluluk değildir. Çünkü desteğin bunlara bakma zorunluluğu yoktur ve her an çok çeşitli sebeplerle bu desteğinden vazgeçebilirken, ömür boyu desteğe devam edeceği kabul edilip suçluya bu sorumluluğu yüklemek adalet ilkeleri ile çelişmektedir.

İslam hukukunda diyet miras kapsamında sayılır. Diyet ödemesinde miras paylarına göre paylaşım gerçekleşmekle birlikte DYK tazminatı miras hukuku ile bağlantılı değildir. DYK tazminatının mirastan bağımsız bir hak olduğunu söylemiştik. Dolayısıyla destek olunan herkes bu haktan istifade edebilir. Hatta mirası reddeden mirasçı bile

¹⁵³ Avad, *ed-Diyetu beyne'l-ukûbeti ve't-ta'vîd*, 564.

DYK tazminatı talebinde bulunabilir. Burada aranan en önemli şart desteğin gerçek veya farazî olarak varlığının ispatlanabilmesidir.¹⁵⁴ Destekten yoksun kalanın şahsında doğrudan doğan, asli ve bağımsız bir haktır. Dolayısıyla ölenin mirasına dahil edilen ve mirasçılara taksim edilen bir hak değildir.¹⁵⁵ Oysa diyet İslam hukuku açısından mirasa dahil edilmeli ve miras paylarına göre dağıtılmalıdır.

Ancak günümüz hukukçularından bazıları, terekenin borca batık olması durumunda miras reddedilmişse ölen sağlığında iken destek gerçekleşmediği için DYK tazminatı talebinin olmayacağını belirtir.¹⁵⁶ Fakat hukukçular özellikle miras hakkı olanların destek unsuru ispatlanamasa bile DYK tazminatı talep edebileceklerini belirtmişlerdir.¹⁵⁷ Bu ise DYK tazminatının diyet benzeri işlevini gündeme getirmektedir. Fakat İslam hukukunda mirasçının mirastan mahrumiyeti veya mirasçılar arasından çıkarılması durumu söz konusu olmadığı için her türlü diyetten payını alabilirken DYK tazminatında mirasçının, mirasçılıktan çıkarılması gibi bir durumda destek ortadan kalkacağı için DYK tazminatı almaması kabul edilmektedir.¹⁵⁸

Tüm bu bilgiler birlikte düşünüldüğünde İslam hukukunda diyet müessesesinin DYK tazminatı ile tam örtüşmediği görülmektedir. Fakat kanaatimizce iki uygulamada da en önemli faktör ölünün ardında bıraktığı kişilerin maddi kayıplarını telafi etmek, ölümle meydana gelen acıyı bir ölçüde dindirmek ve aynı zamanda toplumda meydana gelen kin ve nefrete dayalı karmaşaya engel olmaktır. Fakat diyetle dikkat edilecek şey ölenin yakınlarının bakım ihtiyacı için de olup olmaması önemsenmeyip haksız fiilin meydana gelmiş olması yeterli görülmüş ve diyetin ödenmesi gerektiği belirtilmiştir. Aslında günümüz hukukunda DYK ile ilgili kararların çoğunluğu da benzer şekildedir. Her ne kadar bakım ihtiyacını şart görenler varsa da hukukçuların çoğunluğa ve Yargıtay kararlarına göre DYK tazminatının olması için desteklenenin bakım ihtiyacı içerisinde olması gerekli değildir.¹⁵⁹ Sonuç olarak DYK tazminatı, diyete benzer bir şekilde toptan bir ödeme olarak belirlenebilir ve bunun kanunla kimlere ne ölçüde verileceği tespit edilebilir. Daha önce bahsettiğimiz gibi hukuk sistemleri içerisinde DYK tazminatı ile ilgili dört modelden bir olan İngiliz hukukunda kazuistik bir yöntemle DYK tazminatını talep edecekler sınırlı bir liste ile belirlenmiş ve destek sabit bir miktarla sınırlandırılmıştır. Bu şekilde belirlenmesi DYK tazminatının diyete benzerliğini sağlayacaktır.

¹⁵⁴ Yaşar, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 44.

¹⁵⁵ Yaşar, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 43; Çelik, *Ölüm Nedeniyle Destekten Yoksunluk*, 21.

¹⁵⁶ Mustafa Kılıçoğlu, "Cismani Zararlarda Tazminat Hesaplamalarına İlişkin Sorunlar ve Çözüm Yolları", *Yargıtay Dergisi* 25/4 (1999), 77.

¹⁵⁷ Gürbüz, *Maddi Zararın Hesaplanması*, 46.

¹⁵⁸ Yaşar, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, 46.

¹⁵⁹ Narter, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı ve Davaları*, 10.

Ayrıca Almanya ve Avustralya modelinde destek ilişkisinin aile hukukunun nafaka sorumluluğu ile sınırlı tutulması da DYK tazminatının sadece mirasçılara ödenmesi şeklinde yapılmasını sağlayabilir.

Kanaatimizce diyetten ayrı olarak DYK tazminatının ta'zir cezası bağlamında ele alınması da mümkündür. Her ne kadar bazı fakihler had cezalarının yanında ek bir ta'zir cezası verilmesini kabul etmemişlerse de zamanla özellikle Osmanlı döneminde cezaların caydırıcılığı konusunda ortaya çıkan sorunlara binaen ek ta'zir cezaları verildiği görülmektedir.¹⁶⁰ Bunda temel sebep caydırıcılık olsa da mağduriyetin giderilmesi de sebeplerden biri olarak görülebilir. Bu bağlamda bugün kısas, diyet benzeri uygulamaların olmadığı bir hukuk sisteminde en azından hem caydırıcılık hem de mağduriyetin giderilmesi bağlamında DYK tazminatının şer'î ilkelere uygun olacak şekilde uygulanması diyet veya ta'zir cezası bağlamında değerlendirilebilir. Elbette ta'zir bağlamında değerlendirilmesi kısas, diyet gibi cezaların uygulanmasının mümkün olmadığı veya uygulansa bile caydırıcılığı sağlamadığı veya mağduriyeti gidermediği durumlarda söz konusu olmalıdır. Bunun için zamanla mali ta'zir cezaları verilmesi şeklindeki görüşlere şiddetle karşı çıkan ulemanın görüşleri saygıyla karşılanmalıdır. Nitekim bu karşı çıkışlarda temel sebep had cezalarının muattal hale gelebilmesi endişesidir.¹⁶¹ Bugün ise bu cezalar zaten uygulanmamaktadır. Dolayısıyla fıkıhın bu cezalarla amaçladığı caydırıcılık ve mağduriyetin giderilmesi başka bir şekilde gerçekleştirilmelidir. Bu ise bir bakıma diyete benzediği için bir bakıma ise ta'zir türünden bir ceza sayılabileceği için DYK tazminatı ile mümkündür. Diyetin bir tazminat sayılması görüşü günümüzde çokça dile getirilmektedir. Dolayısıyla bir tazminat olarak görülebilirse DYK tazminatının da bir tazminat olması ve zararı gidermesi bağlamında ele alınması veya bir mali ta'zir ya da tazminat olarak görülmesi ve zarar görenlerin mağduriyetinin en azından bu şekilde giderilmesi mümkündür.

Sonuç

Günümüz hukukunda DYK tazminatı kanun ile belirlenmiş fakat uygulama ile genişletilmiş bir haktır. Uygulamada ve teorik tartışmalarda birçok farklı görüş ve hüküm bulunmaktadır. Kanunda kısaca değinilen ve içtihadı açık olan bu konuda günümüz hukukunda da henüz tartışmalar devam etmektedir. İslam hukuku açısından meseleye bakıldığında her ne kadar klasik fıkımda bu konu mevcut olmasa da DYK tazminatındaki amaçlarla örtüşen amaçlar ihtiva eden diyet, ta'zir cezası, tazminat gibi hükümler bulunmaktadır. Fıkıh tarihinde meydana gelen haksız fillerde mağduriyeti

¹⁶⁰ Aykul, *İslam Ceza Hukukunda Ta'zir*, 240.

¹⁶¹ Aykul, *İslam Ceza Hukukunda Ta'zir*, 310.

gidermeye yönelik bu uygulamalar kendi dönemleri açısından sorunu gidermiş ve adaleti temin etmiştir. Hakkaniyetin tam olarak gerçekleşmediği durumlarda ise gerek ceza hukuku gerekse tazminat hukuku açısından ek müeyyidelere rastlanabilmektedir. Nitekim başta Osmanlı'da olmak üzere birçok İslam devletinde 19 yüzyıla kadar İslam hukukunda var olan diyet, erş, hükümet-i adl gibi cezalar (veya tazminatlar) uygulamaya devam etmiştir.¹⁶² Bu uygulamalar haksız fiille meydana gelen zararları gidermiştir. Fakat özellikle 20. yüzyılda batı hukukundan etkilenmeler ve batı hukukunun alınması sonucu bu uygulamalardan vazgeçilince haksız fiil sonucu mağdur olanların durumu yeniden değerlendirilerek bu hukuk sistemlerinde bulunan DYK tazminatı uygulanmaya başlamıştır. Çünkü hukuk boşluk kabul etmemektedir. Haksız fiiller olmakta, bunun sonucunda ölen kişilerin yakınları zarar görmekte ve sıkıntı çekmektedirler. Nitekim TBK'da DYK tazminatı aslında sadece bir madde olarak detay verilmeden geçmişse de uygulama alanı çok geniş olmuş, içtihatlarla ve Yargıtay kararlarıyla bir doktrin oluşmuştur. Bu ise insanların bu durumda mağduriyetinin çok olduğunu göstermektedir. İslam hukuku, ilk vazedilişinden itibaren Kur'an ve sünnette mağduriyetleri belirtmiş çözüm önerisi sunmuş ve insanların zararlarının telafi edilmesini ön görmüştür. Diyet, ta'zir ve tazminatlar bu zararı giderecek çok önemli uygulamalardır. Fakat günümüzde sosyal hayatın, aile ilişkilerinin değiştiği; çalışma ilişkilerinin yoğun bir şekilde yaşandığı, düzenli bir gelire sahip olmayan fertlerin ciddi iktisadi tehlikelerle karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Bundan dolayı haksız fiillerde, tazminat ve ödeneklerle fertlerin haksız fiil sonucu uğradıkları gelir kaybının telafisi ön görülmektedir. İslam hukukunun uygulama alanının daraldığı ya da birçok alanda uygulanmadığı günümüzde İslam hukukçuları arasında modern dönemde meydana gelen bu tür gelir kayıplarının tazmine konu olup olmayacağı tartışma konusu olmuştur. Bazıları meselenin diyet ile çözümünün devamını yeterli görürken bazıları ise diyet dışında var olan bazı müeyyidelerle bu zararların tazmin edileceğini belirtmişlerdir. Kanaatimizce bugün uygulama alanı bulan DYK tazminatının her ne kadar İslam hukuku ile örtüşmeyen bazı yönleri olsa da daha büyük zararlara yol açmaması ve mağduriyetlerin giderilmesi için hem diyete benzemesi hem ta'zir cezası sayılabileceği hem de bir tazminat gibi görüleceği düşüncesinden hareketle bazı düzenlemelerle uygulanması mümkündür.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur./It is declared that scientific and ethical principles have been followed while conducting and writing this study, and that all the sources used have been properly cited.

¹⁶² Muhammed Emin Kızılay, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Sorumluluk Hukuku Haksız Fiil Sorumluluğu* (İstanbul: İFAV Yayınları, 2022), 235-253; Avad, *ed-Diyetu beyne'l-ukûbeti ve't-ta'vid*, 544.

Tarafsızlık/Impartiality: Bu makalenin yazarı, bu derginin Yayın Kurulunda yer almakta ve iç değerlendirme süreçlerine katkı sağlamaktadır. Ancak etik standartlar ve şeffaflık gereği, yazar kendi makalesinin ön inceleme, hakem atama ve değerlendirme aşamalarının hiçbirine dâhil olmamıştır. Makalenin iç değerlendirmesi ve hakemlik süreçleri, uluslararası yayın etiği (COPE) kuralları çerçevesinde tam körlük ilkesiyle farklı kurul üyeleri ve bağımsız hakemler tarafından yürütülmüştür./The author of this manuscript is a member of the Editorial Board of this journal and contributes to the internal review processes. However, in accordance with ethical standards and transparency, the author was completely excluded from the preliminary review, reviewer assignment, and evaluation stages of their own manuscript. The internal review and peer review processes of this article were conducted by other board members and independent reviewers under the principle of full blindness, in strict adherence to international publishing ethics (COPE).

Çıkar Çatışması/Competing Interests: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan eder./The author declares no competing interests.

Finansman/Funding: Yazar, bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadığını kabul eder./The author received no financial support for this research.

Kaynakça

- Akıntürk, Turgut - Karaman, Derya Ateş. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Özel Borç İlişkileri*. İstanbul: Beta Yayınevi, 18. Basım, 2012.
- Ali Haffif. *ed-Damân fi'l-fikhi'l-İslâmî*. Bulak: el-Matbaatü'l-Fenniyye, 1971.
- Ali Haydar Efendi. *Dürrü'l-hukkam şerhu Mecelleti'l-ahkâm*. çev. Fehmi el-Hüseynî. Riyad: Dâru Âlemi'l-Kütüb, 2003.
- Ammârî, Abdulkadir Muahmmmed. "Hevâdisu's-seyr". *Mecelletü Mecmai'l-fikhi'l-İslâmî* 8/2 (1994), 245-316.
- Araz, Yunus. *İslam Hukukunda Menfaatin Tazmini*. Bursa: Emin Yayınları, 2016.
- Ardıç, Oğuzhan - Ersol, Emel. *Borçlar Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2002.
- Aslan, Zübeyir. "İslâm Hukukunda Ta'zîr Kapsamında Mali Cezaların Uygulanması Üzerine Bir İnceleme". *Tokat İlmîyat Dergisi* 13/1 (30 Haziran 2025), 183-205. <https://doi.org/10.51450/ilmiyat.1630679>
- Avad, Ahmed İdrîs. *ed-Diyetu beyne'l-ukûbeti ve't-ta'vîd fi'l-fikhi'l-İslâmiyyi'l-mukâren*. Beyrut: Dâru ve Mektebetü'l-Hilal, 1986.
- Avcı, Mustafa. "Suç Mağdurlarına Tazminat Ödenmesi Anlayışının Tarihi Gelişimi". *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 24/1 (2016), 7-36. <https://doi.org/10.15337/SUH.2017.5>
- Aybakan, Bilal. "Zarar". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 44/130-134. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.

- Aycul, Abdulmuid. “Hanefî Mezhebinde Bir Yorum Yöntemi Olarak Siyaset: Siyaset Cezası-
nın Ortaya Çıkışı”. *Eskiyeni* 57 (30 Haziran 2025), 701-724.
<https://doi.org/10.37697/eskiyeni.1567707>
- Aycul, Abdulmuid. *İslam Ceza Hukukunda Ta'zir*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021.
- Bardakoğlu, Ali. “Diyet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 9/473-479. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Bardakoğlu, Ali. “Garâmet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 13/359-361. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Başoğlu, Tuncay. “Ta'zîr”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40/198-202. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.
- Bilmen, Ömer Nasuhi. *Hukuki İslâmiyye ve Istılahat-ı Fıkhiyye Kamusu*. İstanbul: Bilmen Yayınevi, 1985.
- Büyükbâş, Nazım. “İslam Ceza Hukukunda Mağdurun ve Kamu Vicdanının Teskini”. *İslam Ceza Hukuku*. ed. Abdurrahman Eren - M. Refik Korkusuz. 1/456-475. İstanbul: Lale Yayıncılık, 2017.
- Çelik, Çelik Ahmet. *Ölüm Nedeniyle Destekten Yoksunluk*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 3. Basım., 2021.
- Çolak, Abdullah. “İslam Ceza Hukuku'nda Trafik Kazalarında Tarafların Suç Oranının Diyet, Kefaret, Mirastan Mahrumiyet ve Maddi-Manevî Zararı Tazmine Ekisi”. *Din ve Trafik*. ed. Fikret Karaman. 445-477. b.y.: y.y., 2016.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî. *es-Sünen*. Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1997.
- Ebû'l-Hâris el-Gazzî, Muhammed Sıdkî b. Ahmed el-Bornû. *Mevsuatü'l-kavâ'idü'l-fıkhiyye*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2003.
- Erdoğan, Suat. “İslâm Hukukunda Cezaların Bireyselleştirilmesi İlkesi”. *Eskiyeni* 55 (24 Aralık 2024), 1615-1637. <https://doi.org/10.37697/eskiyeni.1463132>
- Eren, Fikret. *Sorumluluk Hukuku Açısından Uygun İlliyyet Bağ Teorisi*. Ankara: Sevinç Matbaası, 1975.
- Esen, Hüseyin. *İslâm Hukukunda Malî Cezalar*. İzmir: Yeni Akademi Yayınları, 2026.
- Gökyayla, K. Emre. *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2004.
- Gündüz, Fatma Ebru - Gündüz, Hakan. “İdare Hukukunda Destekten Yoksun Kalma Tazminatı”. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 15/3 (2011), 225-258.
- Gürbüz, Metin. *Beden Tamlığının İhlali (Sakatlık) ve Ölüm Hallerinde Doğan Maddi Zararın Hesaplanması ve Tazminatın Tayini*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2001.
- Gürsoy, Kemal Tahir. “Destekten Yoksun Kalma Tazminatı”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 29/1 (1972), 143-197.
- Hammad, Nezih. *Mu'cemû'l-mustalahâtü'l-mâliyye ve'l-iktisâdiyye fi luğâtü'l-fukahâ'*. Dimaşk: Daru'l-Kalem, 2008.

- Heyet. *el-Mevsuatu'l-Fıkhiyye*. Kuveyt: Vizaretü'l-Evkaf ve's-Şuuni'l-İslâmiyye, 1993.
- İbn Mâce, Ebû Abdullah el-Kazvînî. *es-Sünen*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- İbn Nüceym, Zeynü'l-Abidin b. İbrahim. *Bahru'r-râik şerhu Kenzi'd-dekâik*. Beyrut: Darü'l- Kü-tübi'l- İlmiyye, 1997.
- Kahveci, Nuri. *İslam Borçlar Hukukunda Tazminat*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1997.
- Karahasan, Mustafa Reşit. *Tazminat Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınevi, 1996.
- Kaya, Ali. *İslam Hukukunda Bedene İlişkin Zararların Tazmini*. Bursa: Emin Yayınları, 2007.
- Kılıçoğlu, Mustafa. "Cismani Zararlarda Tazminat Hesaplamalarına İlişkin Sorunlar ve Çözüm Yolları". *Yargıtay Dergisi* 25/4 (1999), 71-90.
- Kızılay, Muhammed Emin. *Tanzimat Dönemi Osmanlı Sorumluluk Hukuku Haksız Fiil Sorumluluğu*. İstanbul: İFAV Yayınları, 2022.
- Kocabaş, Gediz. "Destekten Yoksun Kalma Tazminatının Unsurları". *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 20/3 (ts.), 273-302.
- Koç, Mehmet. *Osmanlı Hukukunda Ta'zir Suç Ve Cezaları*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017.
- Koçoğlu, Safa. "İş Kazası ve Meslek Hastalıkları Sonucu Destekten Yoksun Kalma Tazminatının Şartları". *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 19 (2017), 189-206. <https://doi.org/10.9775/kausbed.2017.013>
- Köse, Saffet. *İslam Hukukunda Hakkın Kötüye Kullanılması*. İstanbul: İFAV Yayınları, 1997.
- Mahmesânî, Subhî. *en-Nazariyyetü'l-âmme li'l-mûcebâtî ve'l-ukûd*. Beyrut: Dârü'l-İlm li'l-Melayin, 3. Basım, 1983.
- Merğînânî, Ebü'l-Hasan Burhaneddin Ali b. Ebû Bekr. *el-Hidâye fi şerhi bidâyeti'l-mübtedi*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabi, ts.
- Mevsilî, Ebü'l-Fazl Mecdüddin Abdullah b. Mahmûd b. Mevdud. *el-İhtiyâr li-ta'lîl-i'l-muhtâr*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1996.
- Muhammed Atâ, es-Seyyid Ahmed. "Hevâdisu's-seyr". *Mecelletü Mecmai'l-fıkhi'l-İslâmî* 8/2 (1994), 317-367.
- Narter, Sami. *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı ve Davaları*. Ankara: Adalet Yayınevi, 3. Basım., 2018.
- Nevevî, Ebû Zekeriyâ Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref. *el-Mecmu' şerhu'l-Mühezzeb*. Beyrut: Daru'l-Fikr, ts.
- Okur, Kaşif Hamdi. *İslâm Hukukunda Sosyal Sorumluluk: Âkile Örneği*. İstanbul: İSAM Yayınları, 2017.
- Özay, Hilal. "Terikenin Mahiyeti Ve Kapsamının İslâm Miras Hukuku İle Türk Miras Hukukunda Mukayesesi". *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 9/1 (2022), 286-303.
- Paçacı, İbrahim. "'Diyet' Bir Cezâ mıdır? (Cezâî Ve Medenî Müeyyide Açısından 'Diyet')". *Mütefekkir* 1/2 (2014), 87-105. <https://doi.org/10.30523/mutefekkir.130223>
- Reisoğlu, Sefa. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. İstanbul: Beta Yayınevi, 20. Basım., 2008.

- Sağlam, Hadi. “İslâm Hukuk Tarihindeki Âkile Bugünün Sigortası Mıdır?” *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15/1 (2011), 265-292.
- Serahsî, Şemsüleimme Ebû Bekr Muhammed b. Ebî Sehl. *Mebsût*. Beyrut: Daru’l-Ma’rife, 1979.
- Serahsî, Şemsüleimme Ebû Bekr Muhammed b. Ebî Sehl. *Mebsût*. Beyrut: Daru’l-Ma’rife, t.y.
- Şen, Yusuf. “İslam Hukuku ve Modern Hukuk Bağlamında Tazmin Sorumluluğunun Değerlendirilmesi”. *EKEV Akademi Dergisi* 20/68 (2016), 383-414.
- Şirbîni, Şemsüddin Muhammed b. Muhammed el-Hatib. *Muğni’l-Muhtâc ilâ Ma’rifeti Me’ânî Elfâzi’l-Minhâc*. thk. Ali Muhammed Muavvaz, Adil Ahmed Abdülmevcud. Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 2000.
- Tacın, Mustafa Hayri. *Türk Hukukunda Destekten Yoksun Kalma Tazminatı ve Davaları*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Tiftik, Mustafa. *Akit Dışı Sorumlulukta Maddi Tazminat*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1988.
- Topuz, Murat. *Maddi Zarar ve Bu Zararın Belirlenmesi*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2011.
- Uçakhan, Sema Güleç. *Maddi Tazminat Esasları ve Hesaplanması*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 8., 2017.
- Udeh, Abdulkâdir. *Mukayeseli İslam Ceza Hukuku*. çev. Ali Şafak. İstanbul: Kayıhan Yayınları, 2., 2012.
- Velidedeoğlu, Hıfzı Veldet. “Umumi Bakımdan Zarar ve Tazminat”. *Ebül-Ula Mardin’e Armağan*. İstanbul: Kenan Matbaası, 1944.
- Yaşar, Halis. *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2. Basım., 2018.
- Yıldız, Kemal. *İslam Sorumluluk Hukuku Akit Dışı Sorumluluk*. İstanbul: İFAV Yayınları, 2013.
- Zerkâ, Ahmet. *Şerhü’l-kavâ’idi’l-fikhiyye*. Dimeşk: Daru’l-Kalem, 5. Basım., 1998.
- Zerkâ, Mustafa Ahmed. *el-Medhalu’l-fikhiyyi’l-âmm* (el-Fıkhu’l-İslamî fî sevhîhi’l-cedîd). Dimaşk: Daru’l-Fikr, 1968.
- Zuhaylî, Vehbe. *Nazariyyetü’l-damân*. Dimaşk: Daru’l-Fikr, 9. Basım., 2012.